

Kanada ve Türkiye'deki Yükseköğretim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi: Politikalar, Organizasyon ve Öğrenci Deneyimleri

A Comparative Analysis of Higher Education Systems in Canada and Turkey: Policies, Organization, and Student Experiences

Muhammet Damar^{1,2*} , Fatih Safa Erenay³

¹Information Center, Dokuz Eylül University, Alsancak, İzmir, Türkiye

²Upstream Lab, MAP, Li Ka Shing Knowledge Institute, Unity Health Toronto, Toronto Ontario, Canada

³Management Science And Engineering, University of Waterloo, Waterloo, Ontario, Canada

Özet: Üniversiteler yeniliği mümkün kılan ve destekleyen bölgesel altyapının önemli unsurları olarak görülmelidir. İyi ve kaliteli bir yükseköğretim sistemine sahip ülkelerde daha başarılı yükseköğretim kurumlarının varlığı söz konusudur ve bu ülkeler yükseköğretim kurumlarının gelişimini önem vermişlerdir. Kanada'da da bu ülkelerden birisidir ve Kanada'da da yükseköğretime erişim yirminci yüzyılın ortalarından bu yana önemli bir politika konusu olmuştur. Daha güçlü eğitim sistemlerine sahip ülkeleri keşfetmek ve gelecek için dersler çıkarmak ülkelerin geleceği, toplumsal ve ekonomik gelişimleri için oldukça kritik değerdedir. Çalışmamız bu bilinçle, dünya sıralama sistemlerinde Kanada'daki ve Türkiye'deki üniversitelerin durumu, Kanada'da yükseköğretimin tarihçesi, organizasyon yapısı, uluslararası ilişkileri, yükseköğretim kurumlarında karar alma süreçleri, akademik kadrolar ve atanma şartları, kalite güvence yaklaşımı, müfredat ve öğrenci yaşamı, yükseköğretimin finansmanı, kurumların yükseköğretim yaklaşımları ve özellikle öğrencilerin ilk yıllarındaki adaptasyon süreçleri ve öğrencilere verilen psikolojik destekler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Kanada üniversiteleri genel olarak, yüksek kaliteli ve uluslararası düzeyde lider düzeyde yükseköğretim başarıyla küresel bir üne sahip olgun bir yükseköğretim sektörü oluşturmaktadır. Kanada'nın yükseköğretim sisteminde, eğitim yönetimi ve politika sistemi, farklı üniversite yönetim modeli, dinamik uluslararası eğitim, okul sisteminde ve finansman sisteminde esneklik ve çeşitlilik, kurumların yönetiminde paydaş çeşitliliği ile bölgenin dinamiklerini yükseköğretim içerisinde harmanlaması öne çıkan bir yapıya sahiptir. Kanada on eyalet ve üç bölgeden oluşan bir federasyondur. Eğitim sorumluluğu anayasal olarak eyaletlere verilmiştir. Türkiye'deki gibi ulusal bir eğitim ya da yükseköğretim bakanlığı yoktur. Gelecek çalışmalar için Kanada, İngiltere veya Amerika Birleşik Devletleri benzeri ülkelere yükseköğretim kurumlarını analiz eden daha fazla çalışmanın gerçekleştirilmesinin yükseköğretim kurum politikalarımız için önemli katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kanada, Türkiye, Üniversiteler, Yükseköğretim Politikaları, Yükseköğretim Finansmanı, Yükseköğretimin Uluslararasılaşması.

Abstract: Universities should be seen as important elements of the regional infrastructure that enable and support innovation. Countries with high quality postsecondary education systems have more successful and better developed higher education institutions. Canada is one of these countries and facilitating access to higher education has been an important policy issue in Canada since the mid-twentieth century. Analyzing countries with stronger education systems and developing insights for improvement is critical for the future of countries and their social and economic welfare. With this in mind, our study examines in detail the status of universities in Canada and Turkey in world ranking systems, the history of higher education in Canada, its organizational structure, international relations, decision-making processes in higher education institutions, academic staff and appointment requirements, quality assurance approach, curriculum and student life, financing of higher education, institutions' approaches to higher education, and especially the adaptation processes of students in their first year and the psychological support provided to students. Overall, Canadian universities constitute a mature higher education sector with an international reputation for high-quality, leading higher education achievements, and high global demand. Canada's higher education system is characterized by a system of educational governance and policy, a diverse university management model, dynamic international education, flexibility and diversity in the schooling and funding systems, diversity of stakeholders in the management of institutions, and the blending of regional dynamics within higher education. Canada is a federation of ten provinces and three territories. The responsibility for education is constitutionally assigned to the provinces. There is no national ministry of education or higher education as in Turkey. For

* İletişim Yazarı / Corresponding author.
✉ muhammet.damar@deu.edu.tr

Geliş Tarihi / Received Date: 20.08.2024

Revizyon Talebi Tarihi / Revision Request Date: 19.09.2024

Son Revizyonun Geliş Tarihi / Last Revised Version Received Date: 19.10.2024

Revizyon Sonrası Kabul Tarihi / Accepted After Revision Date: 24.09.2024

future studies, it is thought that conducting more studies analyzing higher education institutions in countries similar to Canada, the United Kingdom or the United States will make a significant contribution to our higher education institution policies.

Keywords: Canada, Türkiye, Universities, Higher Education Policies, Higher Education Financing, Internationalization of Higher Education.

1. Giriş

Üniversiteler, yeni fikir ve teknolojileri barındırdıkları ekosistemi içinde geliştirmekte, ülkelerin ihtiyaçları olan yetenekli, üretken ve değişken şartlara uyum sağlayan iş gücünün geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu sayede küresel rekabet ortamında buldukları ülkeleri iktisastastıkları alanlarda daha güçlü kılmaktadır. Tsouros ve diğerleri (1998) üniversiteler ve kolejler gibi yükseköğretim kurumlarının, vatandaşları eğitmek, toplulukları dahil etmek, inovasyona öncülük etmek ve bilim ve araştırma merkezleri olarak hizmet etmek gibi amaçları ve görevleri bulunduğunu ifade etmişlerdir. Üniversitelerin yetenekleri geliştirme ve gelecek nesillerin eğitimindeki özel rolü nedeniyle ülkelerin gelişmesinde, toplum refahında, toplumsal dönüşümde, ekonomik gelişmede uzun süreli, kalıcı, dönüştürücü ve iyileştirici daha fazla olumlu etkiye sahip olduğu ifade edilebilir. Kanada'da ve birçok ülkede, yükseköğretim kurumlarının yönetimine yönelik artan bir ilginin olduğu gözlemlenebilir. Kanada'da üniversite yönetimleri, yüksek öğretim sürecinde çağın dinamiklerine göre karar almakta zorlanabilmekte ve eskiye bağlı kalmak ve yeniye karşı gösterilen direnç yönetim sistemleri zorluklar oluşturmaktadır (Jones vd., 2001). İçinde buldukları pek çok zorluğa rağmen Kanada üniversiteleri genel olarak, oldukça kaliteli, uluslararası düzeyde öncü ve yükseköğrenim başarısıyla küresel bir üne sahip olgun bir yükseköğrenim sektörü oluşturmaktadır. Ancak, Kanada'nın yükseköğrenim sektörünün temel özellikleri üzerine oldukça az araştırma yapılmıştır (Gopaul vd., 2016).

Tarihsel süreç içinde yükseköğretime olan ilgi yıllar içinde artmış, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) açık ara öncülüğünde ilerleyen bu sektörde artık Çin gibi ülkelerin yer aldığı bir yapıya dönüşmüştür (Kim & Touch, 2019; Hamdullahpur, 2019; Trilokekar vd., 2020). Örneğin yetmişli yıllarda dünya genelinde okuldan ayrılanların %9.9'u, kadınların %8.4'ü ve erkeklerin %11.5'i, iki yıl veya daha uzun süreli yükseköğretime kaydolmuştur. Bu dönemde yükseköğretim çoğunlukla küçük ama elit bir sektördür. Bu dönemde mezun olanların çoğu profesyonel ya da sektörde yönetici pozisyonu almaktadır. Brüt yükseköğretim kayıt oranı, dünyanın ilk kitlesel yükseköğretim sistemi olan %47.0 ile ABD'nin başını çektiği sadece 19 ülkede %15'in üzerindedir. İki nesilden daha kısa bir süre sonra, 2013 yılında durum tamamen farklı hale gelmiştir. Okuldan ayrılanların %32,9'u yükseköğretime girmiş ve kadınlar için brüt yükseköğ-

retim kayıt oranı (%34,5) erkeklerinkini (%31,3) aşmıştır. Mezunlar, işgücü piyasalarında artık daha fazla ve pek çok farklı mesleğe girmişlerdir. Kitlesel yükseköğretim küresel bir normdur ve görüldüğü gibi her geçen gün daha evrensel bir hale doğru ilerlemektedir. En az 102 ülkede brüt üçüncül kayıt oranı %15'e ulaşmıştır ve %98.4 ile Güney Kore'nin başını çektiği 51 ülkede brüt üçüncül kayıt oranı %50'yi aşmıştır. Güney Kore'de bu brüt üçüncül kayıt oranı 1971 yılında sadece %7.2 şeklindedir (Marginson, 2016). Güney Kore'nin teknolojisindeki, toplumsal refahındaki muazzam dönüşümün nedeninin yürütmüş olduğu etkin yükseköğrenim politikaları olduğu görülebilir. Güney Kore'nin gerçekleştirdiği eğitimi devrimi sayesinde dünya gerçeklerine yabancı olmayan, dünyada gelişen ticareti, ekonomiyi, üretim sektörünü bilen, pek çok sektörde kendini uzmanlaştırmış nitelikli insan kaynağı sahip olmuştur. Kendi yerel sermayesi ile birleşen bu nitelikli insan kaynağı şu an Güney Kore'yi dünyada tüm ülkeler için örnek bir ülke haline getirmiştir (Rhee, 2012; Damar, 2021).

Diğer birçok ülkede olduğu gibi Kanada'da da yükseköğretime erişim yirminci yüzyılın ortalarından bu yana önemli bir politika konusu olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan dönen gazilerin ihtiyaçlarını karşılamak için üniversite alanlarının ilk genişlemesi ve savaşın ardından yüksek eğitime yönelik artan talebi karşılamak için tasarlanan sürekli genişleme ile Kanada, Trow'un elitten kitleye ve evrensel yüksek eğitime geçiş üzerine klasik makalesini yayınladığında kitlesel bir yüksek eğitim sistemi tanımına uyan az sayıda ülkeden biri haline gelmiştir (Jones, 2014b). Günümüze gelindiğinde ise Kanada'nın 383 kadar üniversiteye sahip olduğu görülmüş ve dünyada en fazla üniversiteye sahip İran (f:440), Polonya (f:408) ve Güney Kore'nin (f:401) ardından 14. ülkesi olduğu görülmüştür. İlk beş sırada Hindistan (f:5.349), Endonezya (f:3.277), ABD (f:3.180), Çin (f:2.495) ve Brezilya (f:1.264) yer almaktadır (Dyvik, 2024). Özellikle doksanlar ve iki binli yılların başlarıyla beraber dünyada müthiş bir yükseköğretim yapılanma yarışı başlamış, Kanada'nın içinde bulunduğu pek çok ülke bu noktada daha fazla girişimde bulunmaya başlamıştır. Araştırmamız da bu noktada dünyada ilk yüzde ve ilk beş yüzde pek çok saygın kurumu içinde barındıran kurumlara sahip Kanada'yı incelemeye almakta, bu noktada ülkenin öne çıkan unsurlarını değerlendirmektedir.

Daha güçlü eğitim sistemlerine sahip ülkeleri keşfetmek

ve gelecek için dersler çıkarmak oldukça kritik değerdedir. Örneğin ABD, İngiltere, Kanada ve Hollanda'nın yükseköğretim sistemleri, yükseköğretim sistemleri sıralamasında ilk onda yer almaktadır (Güner & Levent, 2017). Güven & Gürdal (2011)'a göre eğitim sistemlerinin asrın şartlarına göre yenilenmesi ve her seferinde de mevcut sistemin aksayan yanlarının tespit edilip iyileştirilme çalışmalarının yapılması gerekir. Ülkenin eğitim yapısına uygun yeni modeller geliştirilir. Bu sayede eğitim kalitesinin gelişmiş ülkelerdeki gibi kaliteli ve etkili bir hal alması hedeflenir. Bu amaçla Toronto Üniversitesi, British Columbia, Waterloo Üniversitesi, McMaster Üniversitesi, McGill Üniversitesi, gibi dünyada saygın ve küresel sıralama sistemlerinde ön planda yer alan (QS2024, 2024; Shanghai Ranking, 2024, THE2024) yükseköğretim kurumlarına sahip ülkenin pek çok yönden değerlendirilmesinin Türkiye'deki yükseköğretim yapılanmasına yön veren politikacılar, kural koyucular ve alan araştırmacıları için oldukça faydalı görülmektedir.

2. Türkçe Literatürde Daha Önce Kanada'ya İlişkin Gerçekleştirilen Eğitim ve Yükseköğretim Konulu Araştırmalar

Türkçe literatürde Kanada üzerinde pek çok farklı konuda araştırma gerçekleştirilmiştir (Sezer & Yıldız, 2009; Özensel, 2012; Saydam, 2021). Fakat Kanada gibi genç bir ülkenin dünyada yükseköğretim kurumlarının saygınlığı açısından öne çıkan üniversite yapılanmasını ve güncel eğilimlerini değerlendiren ve Kanada'nın yükseköğretim anlayışını derinden sorgulayan yükseköğretim çalışmalarının yeterli olduğu söylenemez. Yapılan çalışmalar arasında Güner & Levent (2017)'in Amerika, İngiltere, Kanada ve Hollanda yükseköğretim sistemleri karşılaştırmalı incelediği çalışma araştırma konumuza en yakın çalışmalardan birisidir. Yapmış oldukları analizde dört ülkede de Yükseköğretim Kurulu benzeri bir yapılanın olmadığı, üniversitelerin özerk olduğu ve üniversitenin tüm süreçlerinde üniversitenin yönetim kurulunun sorumluluk aldığını ve üniversiteyi yönettiğini ifade etmişlerdir. Sadece Hollanda'da devlet ile üniversite arasında bir denetleme organının bulunduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca üniversitelerin en iyi fon kaynağını bulabilmeleri için çıkar yol olarak en iyi üniversite olmaları amacıyla çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte üniversiteler doğrudan sorumlulukları olmamasına rağmen halka yönetim faaliyetleri, yapılan işler ve durumları hakkında rapor ve bilgilendirme yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca araştırmacılar incelemiş oldukları ülkelerdeki ilgili üniversitelerdeki yönetim kurulunun çeşitliliğinin de üniversitelerin şeffaflık, toplumsal görevleri yerine getirmek, sanayi ile işbirliği gerçekleştirmek için de oldukça iyi bir yapı olduğunu ifade etmişlerdir. Kanada ve Hollanda'da öğrencilerin de bu yönetim kurulunda yer alabildiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca ilgili kıyaslama sonrasında araştırmacılar yönetim kurullarında ilgili üniversitelerin bulunduğu yerlerdeki yerel yöneticilerin de bu üniversite kurullarında yer almalarını oldukça değerli görmüşlerdir.

Bir başka çalışma da program bazında farklı üniversitelerdeki belge yönetimi uygulamalarının analizini içermektedir. Külçü (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Hacettepe, British Columbia ve Simon Frazer Üniversitelerindeki Belge Yönetimi uygulamaları değerlendirilmiştir. Araştırmacılar ilgili üniversitelerdeki yapıyı ilgili üniversitelerdeki programlara odaklanarak ortaya koymaya çalışmışlar, aynı zamanda ilgili üniversitelerdeki belge yönetim süreçlerini değerlendirmişlerdir. Her iki kurumda da belge yönetimine daire bir birimin olduğunu ifade etmişlerdir.

İnci (2009) tarafından Türkiye'deki sosyal bilgiler programlarının Kanada, İrlanda, Amerika Birleşik Devletleri, Finlandiya ve Yeni Zelanda'daki programlar ile karşılaştırıldığı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmalarında dünyadaki eğitim sistemlerinde de etkileşimin artık kaçınılmaz olduğunu ifade etmişlerdir.

Literatürdeki en eski Kanada araştırmalarından birisi ise İskeçeli (1970) tarafından gerçekleştirilen Kanada'da enformasyon ilmini işleyen araştırmadır. Araştırmacı Kanada'daki enformasyon araştırma alanının gelişmesine odaklanmış, araştırma yaptığı yıllar içinde enformasyon ilminin kütüphanecilik okulları aracılığı ile verildiğini ifade etmiş ve sekiz farklı üniversitede (Dalhousie Üniversitesi, Montreal Üniversitesi, McGill Üniversitesi, Ottawa Üniversitesi, Toronto Üniversitesi, Western Ontario Üniversitesi, Alberta Üniversitesi, British Columbia Üniversitesi) bu eğitimlerin verildiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda Kanada içindeki pek çok kütüphane gerek yapılanma gerekse içerik olarak araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Araştırmacı ilgili kurumlarda görev yapan personel sayısını, ilgili yıllarda abone olunan dergi sayılarını, kütüphaneye düzenli gelen dergileri, kütüphanelerden alınan kitap sayılarını kapsamlı şekilde değerlendirmiştir. Ayrıca araştırmacı kütüphanelerin görevleri üzerinde de değerlendirmede bulunmuştur. Türkçe literatürde rastladığımız bir diğer araştırma da Denis (1982) tarafından Kanada kütüphaneleri ve kütüphaneciliği ile ilgili gerçekleştirmiş oldukları kapsamlı değerlendirmedir.

Güven ve Gürdal (2011) çalışmalarında Kanada'da işlenen fen ve teknoloji derslerini Türkiye ile karşılaştırarak bir değerlendirme ortaya koymuşlardır. Çalışmalarında araştırmacılar, Kanada örneğinde gözlenen sınıflarda

öğrencilerin bireysel çalışmasına daha çok yer verildiğini belirtmişlerdir. Özellikle de iki-üç kişilik gruplarla ancak her öğrencinin bireysel katılımının sağlandığı deneylerin Kanada örneğinde daha çok yer aldığı Türkiye örneğinde bu tip deneylerin yapılmadığı ifade etmişlerdir.

Altun (2010) araştırmasında Kanada'nın medya okuryazarlığı eğitimindeki deneyimlerini incelemiştir. Literatür taraması ile Kanada'nın medya okuryazarlığı eğitimi, temelleri, kuruluşları, ebeveyn ve öğretmen eğitimi, öğretim programları ve uygulamaları, ölçme ve değerlendirme gibi başlıklar altında analiz edilmiştir. Sonuçta, Kanada'nın medya okuryazarlığı eğitimi konusunda önemli birikimlere sahip olduğu ve özellikle öğretim programlarıyla entegrasyonu ve kurumsallaşma konularında diğer ülkelere göre önde olduğu bulunmuştur.

Eskioğlu (2010) müzik eğitimi programlarındaki araştırma alanına ilişkin dersleri incelediği çalışmada Norveç, Kanada, ABD ve Avustralya'yı işlemiştir. Yapmış oldukları araştırmalarda tüm ülkelerde yüksek lisans veya doktora tezlerine başlamak için araştırma ön bilgisi kritik değerde olduğunu gözlemlemişlerdir. Araştırmalarında, ders içeriklerinin diğer ülkelerde genel olarak ilgili alandaki sorunlar ve güncel konular üzerine yoğunlaşabildiği görülmüştür.

Güzel ve diğerleri (2010) ise Türkiye, Kanada ve Almanya özelinde ortaöğretim matematik eğitimi programlarını çalışmalarında değerlendirmişlerdir. Çalışmalarında her üç ülkedeki ölçme ve değerlendirme yaklaşımının birbirinden farklı olduğunu ifade etmişlerdir. Almanya ve Kanada'nın matematik programlarında istatistik konuları yer alırken, Türkiye'nin ortaöğretim matematik programında istatistik bulunmadığını belirtmişlerdir. Türkiye'de ilköğretim ikinci kademe programında istatistikle ilgili temel bilgiler verilse de ortaöğretimde bu konuların yer almaması önemli bir eksiklik olarak görmüşlerdir.

Şimşek ve Adıgüzel (2012) çalışmalarında "Yükseköğretimde Yeni Bir Üniversite Paradigmasına Doğru" isimli araştırmalarında dünyadaki üniversiteleri pek çok üniversiteyi kapsamlı bir şekilde değerlendirmişler ve Kanada'nın British Columbia Üniversitesi disiplinlerarası bir merkez oluşturulmuş olduğunu ve bu merkezde sanat, fen ve beşerî bilimlerde okuyan lisansüstü öğrenciler, akademik personel ve doktora sonrası öğrenciler için disiplinlerarası dersler açıldığını ifade etmişlerdir.

Özkan ve Özkan (2016) ise Kanada, İngiltere ve İrlanda gibi ülkelerde yer alan futbolcu kalkınma programları değerlendirilerek Kanada'nın oyuncu gelişimi için istenen model olarak Uzun Vadeli Sporcu Gelişim Modelini belirlediğini ifade etmişlerdir. Bu modelin Türkiye'ye adaptasyonunu çalışmalarında tartışmışlardır.

Tunalı ve Toprak (2017) ise dünyada ve Türkiye'de üniversite-sanayi işbirliği ve yenilikçi üretimi çalışmalarında değerlendirmiştir. Çalışmalarında Kanada'nın ilk yüzde üç üniversitesinin bulunduğunu ifade etmiş, piyasa değeri en yüksek 500 şirketin ülkelere göre dağılımında ise Kanada'nın 19 şirketi olduğunu ifade etmiştir. Ülkelerin gelişmesi için teknolojinin şart olduğunu ve bu teknolojiye yakalayabilmek için ise üniversitelerin kritik ve çok değerli bir araç olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda yükseköğretim kurumları içindeki araştırma merkezleri ve teknoparklar üzerinde değerlendirmelerde bulunmuşlar, günümüzde girişimci üniversite yapılanması ile Stanford, Cambridge ve Massachusetts Institute of Technology (MIT) gibi kurumların öne çıktığını belirtmişlerdir.

Aldemir ve Uysal (2018) ise üniversite-sanayi işbirliği üzerine yapmış oldukları araştırmalarında Board of Trade of Metropolitan Montreal tarafından 2011 yılında yürütülen Kanada Üniversite - Sanayi Ortaklığı analizinde kullanılan sorulardan faydalanmışlardır. Yazıcıoğlu (2018) ise Kanadalı ve Türk Üniversite Öğrencileri üzerine anlayış, merhamet ve duygusal zekâ konusunda bir araştırmada bulunmuştur. Araştırma, Kanada ve Türkiye'deki üniversite öğrencilerini karşılaştırmıştır. Türk öğrenciler, Kanadalı öğrencilerden daha yüksek öz anlayış ve sosyallik puanı almıştır. Ayrıca, Türk öğrenciler sevecenlikte, Kanadalılar ise umursamazlık, bağlantısızlık ve ilişki kesmede daha yüksek puanlar elde etmiştir.

Öztürk (2021) ise gene bir başka program bazında araştırmada bulunmuş ve halkla ilişkiler eğitiminin lisans müfredatları boyutuyla Kanada ve Türkiye kıyaslamasını gerçekleştirmiştir. Araştırmacılar ilgili programın Türkiye'de dört yıllık yani sekiz dönemlik ama Kanada'da ise üç yıllık altı dönemden oluştuğunu ifade etmişler, Türkiye'deki derslerin daha yoğun teorik içerikten ibaret olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal medya içerikli derslerin Türkiye'de daha fazla işlenmesi gerektiğini, sağlık iletişimi, siyasal iletişim gibi derslerin Kanada'daki programda yeteri kadar bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Damar ve diğerleri (2020) çalışmalarında Dünyadaki yükseköğretim sıralama sistemlerini incelemişler ve Türkiye'nin mevcut durumuna değinmişlerdir. Dünya'da üniversite sayısı hususunda Türkiye Haziran 2020 itibarıyla, 208 üniversitesi ile ilk 25 ülke içinde yer aldığını ve Kanada'nın 367 üniversiteye sahip olduğunu ifade etmişlerdir. 2023 yılına gelindiğinde ilgili sayı Kanada için 383 olmuştur ve dünyada en fazla üniversiteye sahip 14. ülkedir. Dünyada en fazla üniversiteye sahip ilk on ülke ise sırasıyla şu şekilde olmuştur; Hindistan (f:5.349), Endonezya (f:3.277), ABD (f:3.180), Brezilya (1.264), Meksika (f:1.139), Rusya (f:1.010), Japonya

(f:992), Fransa (f:625), Almanya (f:461), İran (f:440). Türkiye ise 209 üniversiteye sahiptir ve listede 25. sırada yer almıştır (Dyvik, 2024).

Dere ve Demirci (2021) tarafından Almanya ve Kanada'nın göçmen politikalarının değerlendirilmiş ve her iki ülkenin göçmenlik politikalarında vatandaşlığa alınma süreçlerinin benzer olduğunu ifade etmişlerdir. Fakat Kanada'nın yürütmüş olduğu eğitim politikaları daha kapsayıcı olduğunu araştırmacılar çalışmalarında vurgulamışlardır.

Özden ve Günay (2021) araştırmalarında uzaktan eğitim ve dijital okuryazarlık konusunda Kanada'daki eğitimi bir Türk öğrencinin deneyimlerini ortaya koymuşlardır. Elde ettikleri geri bildirimlerde Kanada'nın, medya okuryazarlığı konusunda en köklü eğitim anlayışına sahip ülkelerden biri olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca uzaktan eğitim süreçlerinin Türkiye'deki üniversiteler ile benzer şekilde gittiğini ifade etmişlerdir.

Türkiye ve Kanada üzerine sadece makaleler değil tez çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Türkiye ile Kanada'daki okullarda psikolojik danışmanlık ve rehberlik programları kıyaslanmış (Ergün, 2023), sekizinci sınıf matematik ders kitaplarının PISA matematik çerçevesine göre değerlendirilmiş (Çankal Çetmili, 2024), Avustralya ve Kanada'nın finansal okuryazarlık öğretim programları karşılaştırılmış (Solmaz, 2023), Afganistan ve Kanada eğitim sistemlerinin örgütsel yapısı ve tarihsel gelişimi değerlendirilmiş (Basirat, 2023), Türkiye, Singapur ve Kanada'dan seçilen ortaokul ders kitapları değerlendirilmiş (Memiş, 2022), Türkiye, Rusya, Kanada eğitim sistemleri kıyaslanmış (Dertli, 2021), Kanada'da ilköğretim ve ortaöğretimde tarih eğitimi yaklaşımları değerlendirilmiş (Yıldırım, 2021), Türkiye ve Kanada ilköğretim matematik öğretim programlarının program öğeleri tartışılmış (Çetinbağ, 2019), Türkiye ve Kanada ilköğretim görsel sanatlar dersi öğretim programları incelenmiş (Karamişe, 2016), Türkiye, ABD ve Kanada özelinde medya okuryazarlığı çalışmaları tartışılmış (Ebru, 2015), Türkiye, Almanya, Finlandiya, İngiltere ve Kanada müzik öğretmeni yetiştirme sistemleri değerlendirilmiş (Sülün, 2015), Türkiye, İrlanda ve Kanada eğitim sistemlerinde okul yönetim yapıları tartışılmış (Balıdede, 2012), yapılan eğitim ve yükseköğretim konulu tez çalışmalarında araştırmacılar karşılaştırmalı olarak Kanada ve Türkiye özelinde ilgili konuları değerlendirmişlerdir.

3. Yöntem

Bu çalışmanın yöntemi belirlenen araştırma sorusuna ve problem kapsamına yönelik yapılan literatür taramasıdır. Araştırmamız derleme türünde bir makaledir. Literatür

taraması araştırılan konu ile ilgili literatürün incelenmesi, özetlenmesi ve araştırılan probleme yönelik bir sonucun oluşturulmasıdır (Cronin, Ryan ve Coughlan, 2008). İyi bir literatür taraması bir çok kaynaktan bilgi taraması yapmayı, iyi bir araştırma ve seçme stratejisi kullanmayı barındırır (Carnwell and Daly, 2001). Bu çalışmada literatüre olabildiğince ulaşılmaya çalışılmış, toplanan veriler dikkatle okunmuş, araştırılan başlığa uygun olanlar düzgün bir yapı içinde birleştirilmiştir. Dolayısı ile bilinen ana literatüre tarama prensiplerine çalışmanın da uygun bir literatür çalışması gerçekleştirilmiştir.

Okuma sırasında referansında sorunlar olan ve içinde çelişkiler barındıran kaynaklar elenmiş, öncelikle Kanada yükseköğretim sistemine ve eğitim sistemine yönelik makaleler ve tez çalışmaları Türkçe literatürde araştırılmış ve bir önceki bölümde ilgili literatürden elde edilen araştırma bulguları ve çalışmaların genel dokusu ortaya konulmuştur. Ardından Kanada yükseköğretim sistemi üzerine kapsamlı bir yükseköğretim değerlendirilmesi olmadığı fark edilmiştir. Bulgular ve tartışma bölümü onun üzerinde alt başlık ile sınıflandırılmıştır. Özellikle İngilizce ve alanın öncü eğitim ve yükseköğretim konulu dergilerinden, kurumların kurumsal raporları, web site analizlerinden faydalanılarak, Kanada yükseköğretim sistemine ve yükseköğretim politikalarına yönelik kapsamlı bir değerlendirmede bulunulmuştur. Sadece Google Scholar akademik yayın arama web sitesi üzerinden "canadian higher education institutions" kelimeleri ile gerçekleştirilen taramalarda elde edilen veri setinde 590 makale değerlendirmeye alınmıştır, gerçekleştirilen özet okumaları ve sonrasında seçilen makalelerin konu kapsamı içinde detaylı okunması ile Kanada yükseköğretim sistemi üzerine kapsamlı bir değerlendirme sunulabilmektedir.

Bir başka unsur da araştırmacıların Toronto Üniversitesi, Waterloo Üniversitesi ve Toronto Metropolitan Üniversitesi gibi üniversitelerde ziyaret ve öğrencilik deneyimleri mevcut olmuş, elde edilen kişisel deneyim ve tecrübeler Kanada yükseköğretim sistemi konusunda Türkiye'deki kurumlara ne faydalı olabilir ne gibi farklılıklar var konusunda referans olmuştur. Araştırmacılar hem Türkiye'deki yükseköğretim sistemini ve araştırma ortamını tecrübe edebilmiş hem de Kanada'daki yükseköğretim sistemini ve araştırma ortamını tecrübe edebilmiştir. Sadece literatür değil saha ziyaretleri, kurumsal tecrübelerin de makalenin şekillenmesinde önemli bir etkisi olduğu ifade edilebilir.

4. Bulgular ve Tartışma

Kanada on eyalet ve üç bölgeden oluşan bir federasyondur. Eğitim sorumluluğu anayasal olarak eyaletlere

verilmiştir. Ulusal bir eğitim ya da yükseköğretim bakanlığı yoktur. Federal hükümet, eyaletlere ve bölgelere mali transferler yoluyla ortaöğretim sonrası eğitime dolaylı destek ve araştırma ve geliştirme ve öğrenci mali yardımı gibi politika alanlarında doğrudan destek sağlamaktadır (Fisher vd., 2006). Xu (2009) Kanada'nın yükseköğretim sistemindeki özelliklerini tartıştığı çalışmasında, benzersiz eğitim yönetimi ve eğitim politikası sistemi, üniversite yönetim modelinin farklı özellikleri, dinamik uluslararası eğitim, okul sisteminde ve finansman sisteminde esneklik ve çeşitlilik olmak üzere dört temel ve zengin özelliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı bu dört özellikten hareketle, Çin'in yükseköğretim reformunda referans olarak bu özelliklerin kullanılabilirliğini ifade etmiştir. Çin için uygulanabilecek özellikleri de şu şekilde sıralamıştır: makro kontrolü güçlendirmek, üniversite özerkliğini genişletmek, öğretim yönetim sisteminin ana içeriği olarak kredi sistemini kurmak, uluslararası değişimleri ve işbirliğini güçlendirmeye devam etmek, hükümetin yükseköğretim için ana yatırım organı inşa etmek ve yatırım sağlamak ayrıca çok kanallı finansman sistemlerini kurmak. Görüldüğü gibi Kanada dinamik yükseköğretim yapılması ve sistemi pek çok ülkenin ilgisini çekmektedir. Bu nedenle aşağıda sırasıyla Kanada yükseköğretim sistemi tarihçe, yükseköğretim üst düzey ve orta düzey organizasyon yapısı, üniversitelerde karar alma süreci, akademik kadrolar ve atanma şartları, uluslararası eğitim ve uluslararası ilişkiler ofisleri, kurumların kalite güvence yaklaşımı, müfredat ve öğrenci yaşamı, eğitim ve finansman sisteminde esneklik ve çeşitlilik, sürdürülebilirlik yaklaşımları, birinci sınıf öğrencileri için adaptasyon ofisi ve etkin psikolojik destek, konuları on bir başlık altında kapsamlı olarak ele alınmaktadır.

4.1. Kanada'nın Yükseköğretim Tarihçesi

Geçmişte İngiliz ve Fransız sömürgeleri olan ve başlangıçta Avrupa'dan güçlü bir şekilde etkilenen Kanada'daki en eski üniversite Kilise tarafından kurulmuştur. Kanada'nın ilk kilise dışı özel üniversitesi olan ve 1821 yılında kurulan McGill Üniversitesi, 1950'lerde ilk kapsamlı üniversiteye dönüşmüş, daha sonra Dalhousie Üniversitesi, Queen's Üniversitesi, Toronto Üniversitesi gibi kapsamlı üniversiteler birer birer kurulmuştur. Federasyonun kurulduğu 1867 yılına kadar Kanada'daki dört eyalette 18 üniversite bulunmaktadır. Batıdaki dört eyaletin federasyona katılmasından sonra eyaletler tarafından isimlendirilen birkaç üniversite kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden yetmişli yıllara kadar Kanada'nın yükseköğretimde önemli bir gelişme olmuş ilgili dönemde pek çok yeni kurum yükseköğretim sistemine entegre olmuştur. Özellikle altmışlı yıllar sonrasında Kanada yükseköğretimi altın bir

gelişim dönemine girmiş ve devlet üniversitelerinin ana gövde olarak kurumsallaşması sağlanmıştır (Xu, 2009).

1867'de Kanada Hakimiyeti kurulduğunda Ontario'nun batısında üniversite yoktu ve dört yeni batı eyaletinin her birinde (Manitoba, Saskatchewan, Alberta ve Britanya Kolombiyası) ortaya çıkan yeni üniversiteler 'eyalet' üniversiteleri olarak özel bir rol üstlenmiştir. Orijinal fikir, her yargı alanında her eyaletin yüksek eğitim ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu üstlenecek tek, laik bir eyalet üniversitesi olmasıdır. Yeni eyalet üniversiteleri ayrıca bu dönemde Ontario ve Nova Scotia'da gerçekleşen farklı mezhep kolejlere arasındaki kamu kaynakları için acımasız rekabeti önlemek için bir mekanizmayı temsil etmektedir. Bu kurumlar özellikle Wisconsin Üniversitesi başta olmak üzere Amerikan eyalet üniversitesi modelinden büyük ölçüde etkilenmiş ve sanat, bilim ve mesleklerdeki geleneksel programlara ek olarak tarım gibi ilgili uygulamalı alanlarda programlar geliştirmek için hızla hareket etmişlerdir. Bu üniversiteler ayrıca, bu kurumların yargı alanının daha geniş sosyal, kültürel ve ekonomik gelişiminde rol oynayacakları anlayışıyla, uzatma veya sürekli eğitim bölümlerinden kısa döngülü programlar da sunmuştur (Jones, 2001; Jones, 2009).

Kanada'da kapsamlı bir toplum koleji köklerinden gelen üniversite kolejlere, şu anda bölgesel üniversite olarak adlandırılma iddiasıyla sonuçlanan çok sayıda mevzuat ve politika değişikliği ile karşı karşıya kalmıştır (Dennison, 2006). Dennison (1992), birçok bakımdan bir yenilik olan üniversite kolejlerinin kapsamlı toplum kolejlerinin ve geleneksel üniversitenin geleneksel değerlerini alarak iki farklı kültürü birleştirmeye çalıştığını ifade etmiştir. Üniversite kolejlere fikri Kanada'ya özgü bir durum değildir. Örneğin İngiltere ve Avustralya'da Politeknikler ve İleri Eğitim Kolejlerinin her birine üniversite statüsü verilmiştir (Maskell & Robinson, 2001). ABD'de bu durum 1960'larda devlet yüksekokulları üniversiteye dönüşerek gerçekleşmiştir (Dennison, 2006).

2009 yıllara gelindiğinde ise sadece 30 milyon nüfuslu Kanada'da 92 üniversite, 122 kolej, 400'den fazla toplum koleji ve teknik kolej ile az sayıda pratik ve özel meslek okulu bulunmaktadır. Her yıl yaklaşık 1,300,000 tam zamanlı ve yarı zamanlı öğrenci Kolej veya Üniversitede eğitim görmektedir (Xu, 2009). Günümüze gelindiğinde bu rakam 383 olmuştur ve Kanada dünyada yükseköğretim sayısı açısından 14. sırada yer almaktadır (Dyvik, 2024).

Kanada üniversiteleri Alman üniversite araştırma modelini (Damar vd., 2020b) benimsemekte nispeten yavaş kalmıştır. Yirminci yüzyılın başında en saygın iki üniversite, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, araştırma ve lisansüstü çalışmalara en çok dahil olan iki üniversitedir. Toronto Üniversitesi Kanada'daki ilk doktora derecesi-

ni 1900 yılında, McGill Üniversitesi ise ilk doktorasını 1909 yılında vermiştir (Williams, 2005). Bu iki üniversite, İkinci Dünya Savaşı'na kadar Kanada'da verilen tüm doktora derecelerinin yarısından fazlasını vermiştir. Batı Kanada'da yeni eyaletler kuruldukça, nüfusun seyrek olduğu bu bölgelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeni "eyalet üniversiteleri" kurulmuştur. Amerikan land-grant üniversitelerinden, özellikle de Wisconsin Üniversitesi'nden büyük ölçüde etkilenen bu yeni kurumlar, eyaletteki tek üniversiteler olacak şekilde tasarlanmış ve yerel sanayiye desteklemek üzere tasarlanmış ziraat fakülteleri ve diğer programların yanı sıra yayım (sürekli eğitim) birimleri kurmak için hızla harekete geçmişlerdir (Jones, 2014a). Türkiye'de Land-grant üniversitesi yaklaşımı ile kurulan üniversiteler arasında Ege Üniversitesi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi sayılabilir (Damar, 2021). Dikkatinizi de çekeceği üzere ilgili üniversiteler kendi bölgelerinde öncü üniversiteler oldukları gibi 1950-1960 yıllar arasında kurulmuşlardır.

1960'ların yönetim reformu hareketi, iç paydaşlara karşı hesap verebilirliği artırmak için yönetim düzenlemelerinin dengesini değiştirme girişimi olarak görülebilir. İlgili dönemde, fakülte ve öğrenci paydaşları, çıkarlarının üniversite yönetim sürecinde uygun şekilde dikkate alınmadığını veya temsil edilmediğini savunmaktadır. Yönetim kurulu, büyük ölçüde iş adamlarından oluştuğu için bu paydaşlar tarafından akademik çalışma ruhundan izole edilmiş olarak görülmektedir. Yönetim süreci gizli olarak görülmektedir. Çünkü kurul ve senato toplantıları nadiren kamuya açıktır ve öğretim üyelerinin veya öğrencilerin çıkarları yerine iş veya kurumsal çıkarlar tarafından baskılanmaktadır. Ülke çapında daha şeffaf yönetim süreçleri ve daha fazla öğretim üyesi ve öğrenci katılımı talepleri ilgili dönemde oldukça öne çıkmıştır. 1970'lerin başlarında, neredeyse her Kanada üniversitesi yönetim düzenlemelerini gözden geçirmiş ve yeniden düzenlemiştir. Çoğu üniversite yönetim kurullarında öğrenci ve öğretim üyesi katılım düzeyini artırmıştır (Jones vd., 2001). İlgili tarihten elli yıla aşan bir dönem geçmesine rağmen Türkiye'deki yükseköğretim sisteminde öğrencilerin yükseköğretim sistemine dahil edildiği bir yapılanmaya ülkemizdeki yükseköğretim yapılanmasının sahip olmadığı görülebilir. Aynı zamanda Kanada daha yükseköğretim kurumlarının kuruluş aşamasında sanayi ve toplum işbirliğini esas almış ve bu kurumların ihtiyaçlarını gözetenek faaliyetlerini şekillendirmiştir. Fakat günümüzde Türkiye'deki yükseköğretim sistemimizde sadece akademisyenlerin görev aldığı, hiçbir sivil toplum örgütü, belediye başkanları, sanayi ve ticaret odası temsilcileri, iş insanları yönetim içinde yer almamakta, yükseköğretim politikalarını doğrudan şekillendirici bir role sahip değildir.

Üniversite araştırmalarına ulusal destekte eyalet rolü, 1980'lerde atılan ilk adımlardan bu yana önemli ölçüde evrim geçirmiştir. 1990'ların sonlarından itibaren, Ar-Ge'ye federal yatırımların artmasıyla birlikte, eyaletlerin daha aktif hale gelmiştir. On yıl içinde, Ar-Ge desteği yelpazesinde birden fazla nişi işgal etmek için bir dizi eyalet programı ortaya çıkmıştır. Eyaletlerdeki birden fazla kurum, akademik araştırmayı çeşitli şekillerde desteklemiş ve bazen tohum ve eşleşen hibeler aracılığıyla federal kurumları tamamlayıcı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Elbette, eyalet taahhütlerinin ölçeği ve biçiminde önemli farklılıklar vardır (Sá, 2010). Aslında bu durum günümüze gelindiğinde de benzerlik taşımaktadır. Kanada için her ne kadar merkezi bir yapılanma olmaması bir özgürlük gibi görünse de Kanada'nın genelini ilgilendiren problemler için Kanada hükümeti ve toplam bir yükseköğretim hareketi için bir dezavantaj oluşturduğu ifade edilebilir.

4.2. Kanada'nın Yükseköğretim Yapılanması

Kanada'daki yükseköğretim en az iki ayrı sektörden oluşur: üniversiteler ve toplum kolejleri. Anayasal yorumların bir sonucu olarak, yükseköğretim ulusal düzeyden ziyade eyalet düzeyinde kontrol edilir ve yönetilir. Bu nedenle, Kanada yükseköğretimi, on eyaletin her birinin benzersiz bir kurum, politika mekanizması ve politika ağına sahip olduğu bir dizi eyalet düzenlemesi olarak görülebilir (Jones vd., 1998). Kanada anayasası eğitim sorumluluğunu eyaletlere verir ve eyaletler anaokulundan lisansüstü eğitime kadar her düzeyde eğitim politikası konularına doğrudan federal hükümet müdahalesine şiddetle karşı çıkmıştır. Ulusal bir yükseköğretim bakanlığı ve ulusal bir yükseköğretim politikası veya politika çerçevesi yoktur. Yükseköğretim politikası merkeziyetsizdir. Bu nedenle Kanada yükseköğretimi, 13 eyalet/bölge yükseköğretim sisteminde gerçekleşen faaliyetlerin toplamı olarak tanımlanabilir (Jones, 2009). 2014 yılına gelindiğinde Kanada yükseköğretim sektörü, 13 eyalet ve bölgeye yayılmış 220 yükseköğretim kurumunu içerir ve on eyaletteki kayıt sayısı, üç kuzey bölgesinden çok daha fazladır. Ülkenin güneydoğusundaki Ontario eyaletinde (nüfus 13.5 milyon) 760,000'den fazla yükseköğretim öğrencisi vardır (Jones, 2014a). Ayrıca federal hükümetin üniversiteler üzerindeki kurduğu kontrol ulusal veya federal fon programlarının (özellikle araştırmalarda) kontrolü ve yönlendirilmesine bağlıdır.

Eyalet eğitim politikasını koordine etmek esas olarak Eğitim Bakanları Konseyi (CMEC: Council of Ministers of Education, Canada) tarafından yürütülmektedir. 1867'deki Federal Anayasa, eyaletlere yasal eğitim ve yasama yetkisinin yönetimini verir ve şimdiye kadar bu durum değişmemiştir. Eyalet yasaları, eyalet hükü-

metinin yükseköğretimden doğrudan sorumlu olduğunu açıkça belirtmektedir. Eyalet yasalarına göre, devlet üniversitelerinin ve diğer yükseköğretim kurumlarının kurulmasını onaylayabilir. Üniversite adının kullanım standartlarını belirleyebilir, derece verme hakkını onaylayabilir, yasal işlemlere dayalı düzenleyici organ olarak üniversite mütevelli heyeti ve üniversite senatosunun kurulmasını denetleyebilirler (Xu, 2009).

Kanada genelinde eyalet ve bölge politikalarına ve önceliklerine dayanan farklı eğitim yaklaşımları bulunmaktadır. Eğitim Bakanlığı'na sahip ABD, Eğitim Bakanlığı'na sahip Meksika ya da yönetimin bazı ya da tüm yönlerinin devlete ait olduğu Güney Amerika ülkeleri gibi diğer bazı ülkelerin aksine, Kanada federal hükümetinin eyaletlerde ve bölgelerde eğitim üzerinde hiçbir yetkisi yoktur. Bununla birlikte federal hükümet, kayıtlı ilk uluslar ve Inuit halkının ilk ve orta öğretiminden sorumludur. Federal hükümet ayrıca Kanada Silahlı Kuvvetleri mensuplarının ve Kanada İslah Servisi (cezaevi) mahkumlarının eğitim ve öğretiminden de sorumludur. Federal otoritenin tanımlanmış iki alanı dışında, Kanada'daki eyaletler ve bölgeler eğitim üzerinde kontrole sahiptir (Friesen & Jacobsen, 2022). Kanada'da üniversiteler kendi kendine yöneten özerk (self-governed) kurumlardır.

Kanada'nın kolej ve üniversiteleri, esnek ve çok çeşitli bir okul yönetim sistemi benimsemektedir. Bu sistem dört ana modelde özetlenebilir: Birincisi, üniversiteler ve kolejlerin doğrudan birleşimi. Örneğin, York Üniversitesi ve Seneca Koleji, Seneca Koleji'nin bir kampüsünü York Üniversitesi kampüsünde kurmuş, iki okul kaynakları paylaşmakta ve kredi tanınmasını karşılıklı olarak sağlamaktadır. İkincisi, üniversite ve kolej işbirliğiyle yeni bir eğitim kurumu kurmak. Guelph Üniversitesi ve Hanbo Enstitüsü örneğinde olduğu gibi, iki üniversite ortaklaşa yeni bir eğitim varlığı oluşturmuş, bu da Guelph-Humber şubesidir. Devlet desteğiyle finanse edilen bu şube, ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olup, kendi yönetim kurulu ve bağımsız fikri mülkiyet haklarına sahiptir. Öğretmenler iki okuldan gelir ve öğrenciler iki okuldan da diploma alabilirler. Üçüncüsü, birçok üniversitenin bir araya gelerek yeni bir ittifak kurmasıdır. Örneğin, Ontario'da on üniversite bir araya gelerek bir "Hemşireler Koalisyonu" oluşturmuştur. Koalisyonun kendi bütçesi, ayrı ve bağımsız bir yönetim kurulu vardır. Kendi öğretim planlarını ve öğretim kalite standartlarını geliştirirler. Ancak öğrenciler, çeşitli kolej ve üniversitelerde eğitim alır ve diplomalarını bu okullardan alırlar. Dördüncüsü, bir enstitünün gelişimi temelinde yeni bir üniversite kurulmasıdır. Ontario eyalet hükümeti tarafından onaylanan, Ontario Teknoloji Enstitüsü ve General Motors temelinde Ontario Üniversitesi kurulmuştur (Xu, 2009).

Çağdaş İngiliz sisteminde, lisansüstü ve lisansüstü eğitim için eğitim programlaması olarak tanımlanan yükseköğretim ile çoğunlukla yükseköğretimin altındaki seviyelerde diğer zorunlu eğitim sonrası eğitim ve öğretim türleriyle eşanlamli olan ileri eğitim arasında nispeten net bir ayırım vardır. Kanada bağlamında, her iki faaliyet türünün versiyonları, daha geniş bir şekilde tanımlanmış bir yükseköğretim (veya ortaöğretim sonrası eğitim) sektörünün parçası olarak sınıflandırılan kurumlarla ilişkilendirilir. Tarihsel olarak, Kanada yükseköğretimi iki kurumsal türe sahip olarak nitelendirilmiştir: üniversiteler (Geleneksel olarak derece verme yetkileri ve bazı diğer kurumsal özellikleri ile tanımlanmıştır.) ve toplum kolejleri. İngiliz sistemi yükseköğretim ve ileri eğitim arasında nispeten net bir ayırım yaparken, Kanada yaklaşımı yükseköğretimi daha kapsayıcı bir terim olarak kullanmak ve sektörleri kurumsal tür temelinde kategorize etmek olmuştur. Yükseköğretim politikası ademi merkezizetçidir ve eyaletler kurumsal kategoriler ve sistem yapıları hakkında oldukça farklı kararlar almıştır. Kurumsal tipler arasındaki sınırlar bulanıklaşmıştır ve kurumlar ve sektörler arasında eklemlenme, işbirliği ve melez ilişkilerde bir büyüme olmuştur (Jones, 2009).

Kanada Yüksek Öğrenim Kurumlarının stratejik planları genellikle hem genel (yani kurumsal hedefler hakkında geniş ifadeler) hem de sürdürülebilirliğe özgü misyon ifadeleri, hedefler ve amaçlar içerir. Bu tür politika, *bir organizasyon içinde ve organizasyon tarafından organizasyonel hedeflerini, bu hedeflere ulaşmak için gereken eylemleri ve planlama çalışması sırasında geliştirilen diğer kritik unsurları iletme için kullanılan bir belge*, olarak tanımlanabilir (Larrán Jorge vd., 2015).

Yapı ve kompozisyon iki meclislilik Kanada üniversitelerinde baskın yönetim modeli olmaya devam etmektedir. Yönetim kurulu terimini hem iki kamaralı hem de tek kamaralı yönetim düzenlemelerinde üniversite tüzüğü tarafından oluşturulan üst düzey idari karar alma organını ifade etmek için kullanılmaktadır. Senato terimini ise üst düzey akademik karar alma organını ifade etmek için kullanılmaktadır. Çoğu üniversitenin kendine özgü bir tüzük altında faaliyet gösterdiği göz önüne alındığında, yönetim yapıları ve düzenlemelerinde kurumlara göre önemli farklılıklar mevcuttur. Yönetim kurulları çok sayıda meslekten olmayan üye içermeye devam ederken (%50), hepsinde öğrenci üyeler ve çoğunda fakülte ve mezun temsilcileri bulunmaktadır. Tüm kurul üyelerinin yaklaşık %17'si öğretim üyesi, %9'u ise öğrencidir. Senatolar, kendilerini fakülte, öğrenci veya personel olarak tanımlayan en büyük üye kategorileri (%92,5) ile iç temsilin hakimiyetindedir. Fakülte, senato üyeliğinin en büyük bileşenini (%44) temsil ederken onu öğrenciler (%17) takip etmektedir.

Öğrenciler artık Kanada'daki tüm üniversite senatolarında yer alabilmektedir. Üniversite yönetim kurullarının ortalama büyüklüğü 27 üye, akademik senatonun ortalama büyüklüğü ise 58 üyedir. Üniversite senatolarının büyüklüğü yirmiden az üyeden birkaç yüz üyeye kadar değişen önemli farklılıklar göstermektedir. Hem kurullar hem de senatolar alt komite yapısına sahiptir. Her iki organ da sıklıkla diğer komitelerin çalışmalarını koordine etmeye ve kurul ve senato toplantılarının gündemini belirlemeye yardımcı olan bir çeşit yürütme komitesine sahiptir. Üniversite kurul ve senato üyelerinin çoğu bu hizmet faaliyetleri için herhangi bir mali ücret almamaktadır. Ortalama olarak, kurul üyeleri kurul işleri için ayda yaklaşık 10 saat harcadıklarını bildirmiştir; senato üyeleri ise senato çalışmaları için ayda yaklaşık 6,5 saat harcadıklarını bildirmiştir (Jones vd., 2001).

İki meclisli bir yönetim modelinde, yarısı akademik yönetim organıdır ve genellikle senato veya genel fakülte konseyi olarak anılır. Senatonun belirli düzenlemeleri ve yetkileri yargı yetkisine ve kuruma göre değişmekle birlikte, genellikle kurumun fakülte üyeleri tarafından sayıca baskındır. Senatonun yetkileri genellikle şunları içerir: kabul standartlarını belirlemek; mezuniyet için müfredatı ve gereklilikleri belirlemek; sınavları ve değerlendirmeleri denetlemek; akademik politikayı belirlemek; dereceleri vermek; mali yardımı oluşturmak ve denetlemek; ve öğrenci disiplinini denetlemek (Jones vd., 2004). İki meclisli modelin diğer yarısı, genellikle yönetim kurulu olarak adlandırılan mali yönetim organıdır. Yönetim kurulu, üniversite bütçesini ve insan kaynaklarını belirlemek ve denetlemek de dahil olmak üzere üniversitenin mali ve idari işlerinden sorumludur (Lougheed & Pidgeon, 2016).

Kanada'daki nispeten küçük ve yoğun endüstriyel Ar-Ge çabasıyla, üniversiteler eyalet inovasyon stratejilerinde ön plana çıkmıştır. Yükseköğretim kurumları, bilgi tabanlı ekonomide hayati öneme sahip olduğu düşünülen ileri araştırma ve eğitim için uzmanlığa ve altyapıya ev sahipliği yapmaktadırlar. Endüstriyel eyaletlerdeki politika yapıcılar, yüksek teknoloji sektörlerinde girişimciliği serbest bırakmanın yanı sıra, mevcut firmaların teknolojik yeteneklerini yükseltmeye çalışmaktadırlar. Üniversite araştırmaları, bu süreçlere paha biçilmez bir katkı olarak görülmektedir. Kaynak tabanlı ekonomilere sahip daha küçük eyaletlerde, eyalet yetkilileri üniversitelerde Ar-Ge programları oluşturmaya ve geleneksel endüstrilerin modernizasyonunu teşvik etmeye çalışmaktadır (Sá, 2010). Genel olarak üst düzey organizasyon yapısında da barındırdıkları bölgenin ekonomik ve toplumsal paydaşlarını organizasyon yapılarına dahil etmeleri, bölge ile yükseköğretim kurumları arasında doğrudan bir bağ oluşturmaktadır.

4.3. Kanada Üniversitelerindeki Orta Düzey Yöneticilerin (Dekan ve Program/Anabilim Dalı Başkanları) Görevleri

Kanada'da program başkanları ve dekanlar için genel olarak üç ila beş yıllık atama süreleri mevcuttur. Bazı üniversiteler ise sırasıyla en fazla iki yıllık ve yedi yıllık bir görev süresini şart koşmaktadır (Boyko & Jones, 2010). Kanada'daki kolejlerin ve üniversitelerin çoğu eyaletlere aittir. Bu nedenle kolejlerin ve üniversitelerin işletme fonlarının çoğu eyalet hükümeti tarafından sağlanmaktadır. Ancak eyalet hükümeti akademik faaliyetlerin üniversitesine doğrudan müdahale etmemektedir. Üniversiteler yüksek derecede özerkliğe ve akademik özgürlüğe sahiptir. Üniversitelerin özerkliği de kendi kabulleri, kendi uzmanlıklarını ve mesleki yönlerini belirleme yetkisi, kendi derslerini ve kredilerini belirleme, kendi personel sistemlerini geliştirme ve yeni öğretim ve idari personelin dağılımı, bağımsız okullara ve bağımsız uluslararası eğitim değişimlerine ve işbirliğine katılmak gibi yetkiler sıralanabilir (Xu, 2009).

Akademik orta düzey yöneticiler, üniversitelerin merkezi yönetimi ile fakülteler ve bölümler arasındaki arayüzde iş görme zorluğuyla karşı karşıyadır. Hem bölüm başkanı hem de fakülte dekanı pozisyonlarında bulunanlar ağırlıklı olarak akademisyenlerdir. İlgili kadrolar büyük ölçüde mali ve insan kaynaklarının iç yönetimiyle ilgilenebilirler. Bölüm başkanının işi profesyonelleşiyor gibi görünmemektedir. Mütevazı bir ücretlendirme ile kısa bir görev süresi için oldukça içsel bir işe alım süreci içermektedir. Dekanların durumu biraz daha az nettir. Dekan maaşları, kıdemli akademik akranlarının karşılaştırılabilir ücretlerinden önemli ölçüde daha yüksektir. Bu rollerde dramatik değişimi engelleyen önemli bir faktör fakültedeki sendikalaşma olabilir (Boyko & Jones, 2010).

4.4. Kanada Üniversitelerinde Karar Alma Süreci

Kanada üniversiteleri, eyalet yasaları veya tüzükleri ile oluşturulan özerk, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. İç yönetim mekanizmaları ve üniversite-hükümet ilişkileri ile ilgili uzun bir deneme döneminin ardından, Dalhousie, McGill ve Queen's dahil olmak üzere bir dizi Kanada üniversitesi, iki meclisli olarak bilinen iki yasa organını içeren yapıları benimsemiştir. İki meclis yapı mantığını ve çerçevesini net bir şekilde ortaya koyan 1906 tarihli Flavelle Komisyonu olmuştur. Toronto Üniversitesi'ndeki yönetim sorununu gözden geçiren komisyon, üniversitelerin karar alma sürecinin hükümetin siyasi kaprislerinden özerk olması gerektiğini savunmuştur. Bu iç karar alma sürecindeki kamu yararı, hükümet tarafından atanmış vatandaşlardan oluşan kurumsal bir kurula devredilmeli ve bu kurul idari politikanın sorumluluğunu üstlenmelidir. Akademik konular

ise öncelikle üniversite camiasının üyelerinden oluşan bir senatonun sorumluluğunda olacaktır. Dolayısıyla iki meclislilik, üniversitenin resmi, kurumsal yönetim yapıları içerisinde kamu ve akademik çıkarları dengelemeye yönelik bir girişim olarak görülebilir. Komisyon tarafından hazırlanan ve bu temel kavramları içeren Toronto Üniversitesi Yasası taslağı hızla yasalaşmıştır. Yeni Toronto Üniversitesi Yasası kapsamında oluşturulan yönetim yapısı, diğer üniversiteler, özellikle de Batı Kanada'da ortaya çıkan yeni üniversiteler için bir model haline gelmiştir. İki yönetim organının oluşumu ve işleyişi açısından kurumlara göre farklılıklar olsa da 1960'ların ortalarına gelindiğinde neredeyse tüm Kanada üniversiteleri bir tür iki meclisli yönetim yapısını benimsemiştir (Jones vd., 2001).

Ayrıca yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde yükseköğretim düzeyinde karar alma süreci tartışmaları dört model etrafında dönmüştür. Bunlar sırasıyla; meslektaşlık, siyasi karar alma, çöp kutusu, rasyonel/bürokratik model, şeklindedir ve aşağıda sırasıyla açıklanmaktadır (Hardy, 1990).

- *Meslektaşlık*, üniversitenin bir akademisyen topluluğu olduğu geleneksel görüşünden kaynaklanır ve bu görüşte kararlar fikir birliğine dayanır. Ayrıca, pozisyona değil, yeterliliğe dayalı mesleki otoriteyle de ilgilidir. Fikir birliğine vararak kararlar üretmek için profesyonellerin birlikte çalışması fikrine dayanır. Meslektaşlık fikri, üyelerin sadakat ve bağlılığının onları örgütsel hedeflere bağlamaktadır. Üniversite topluluğunu korumak, dış tehditlere karşı savunma yapmak ve etkinliği artırmak için kültürü beslemek önemlidir. Meslektaşlık modeli, örgütsel amaçla ilgili paylaşılan normları, değerleri ve öncülleri ve genellikle mükemmellik etrafında dönen kurumsal hedeflere bağlılığı varsayar. Katılımcılar böylece ortak çıkar tarafından motive edilirler.
- *Politik model*, karar almanın bir mutabakat meselesi olduğu fikrine karşı bir karşı nokta olarak geliştirilmiştir. Politik modelde, bir departmanın bütçeden alacağı payın, büyüklük veya itibardan ziyade, komitelerdeki temsil derecesi gibi güçleri tarafından daha doğru bir şekilde tahmin edildiğini, dışarıdan hibe alma kabiliyetinin iç fon alma kabiliyetini etkilediğini, hibe başvurularını değerlendiren panel üyeleri ile hibe alıcıları arasındaki ilişkinin hibe tahsislerini etkilediğini, ve özellikle alanın temel paradigması iyi gelişmediğinde, bölüm başkanlarının değişiminin siyasi bir süreç olduğu, ifade edilmektedir. Bir başka deyişle, kaynak tahsisinin en iyi güçle, özellikle de çok değerli dış kaynakları çekebilme becerisiyle açıklandığı ve

ikinci olarak da akademik bir alanda net bir fikir birliği olmadığı durumlarda kararların siyasi etkiyle çözümlene olasığının daha yüksek olduğu ileri sürülmüştür. Politik model, çıkar gruplarının kendi konularını korumak ve geliştirmek için kaynak elde etmeye çalıştıklarını varsaymaktadır. Dolayısıyla bu gruplar kendi çıkarları doğrultusunda motive olurlar. Çıkarların sıklıkla farklılaşması ve çatışması nedeniyle, bu gruplar güç rezervlerini harekete geçirerek ve/veya diğer gruplarla müzakerelere ederek karar sonuçlarını kendi lehlerine etkilemeye çalışırlar.

- *Rasyonel bürokratik model*, üniversitelerde bulunan bürokratik özelliklerin, *insanların (bilimsel bilgi ve rasyonel düşünce temelinde) kasıtlı olarak bu tür örgütlerin yapısını kendi değer ve hedeflerine göre belirlemeye ve şekillendirmeye çalıştığı*, idari rasyonelliği yansıttığı fikriyle ilişkilidir. Bu tür bürokrasi, uzmanların entelektüel olarak analiz edilebilir kuralları uyguladığı ve düşünce eyleminin olayların karşılıklı ilişkilerine dair akıllı bir kavrayış ortaya koyduğu maddi rasyonaliteye dayanır. Bu model bir dizi varsayımda bulunur: hedefler açıktır (analizle oluşturulan bir dizi alternatif göz önünde bulundurulur.), bilgi iyileştirilir ve analiz edilir, kriterler açıkça açıklanır (en uygun sonuç seçilir ve kaynaklar buna doğru yönlendirilir). Bilgi, bilgi ve zamanın sınırları rasyonelliği açıkça sınırlarken, yine de kapsamlı analizlere dayalı optimal çözümler üretme çabası vardır.
- *Çöp tenekesi modeli*; üniversiteleri organize anarşiler olarak gören çöp tenekesi, bu diğer yaklaşımlardan çok farklı varsayımlar benimser. Karar verme davranışı amaç olarak görülmez ve sonuç olarak olaylar ve sonuçlar basitçe bireylerin niyetlerinden ve çıkarlarından çıkarılamaz. Bireysel eylemlerin akışı, hiç kimse tarafından amaçlanmayan ve hiç kimsenin arzu ettiği sonuçlarla doğrudan ilişkili olmayan bir karar akışı üretmektedir. Bu durum tercihler, teknoloji ve katılımdaki belirsizlik nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Tercihler tutarsız ve kötü tanımlanmıştır. Eylem için bir öncelikli temel sağlamaktan ziyade kararlardan ortaya çıkarlar. Tercihler hem örgütsel düzeyde hem de bireysel düzeyde belirsizdir. Teknoloji belirsizdir çünkü örgütsel süreçler üyeler tarafından iyi anlaşılmamıştır. Sonuç olarak, karar alma süreci genellikle deneme yanılma temelinde işler. Katılım değişkendir. Çünkü insanlar konulara ayırmak istedikleri zaman ve çaba miktarında farklılık göstermektedir.

4.5. Kanada Üniversitelerinde Akademik Kadrolar ve Atanma Şartları

Kanadalı akademisyenler için başarılı bir kariyer, asistanlıktan doçentliğe ve ardından profesörlüğe olmak üzere sadece iki terfi ve kadro (tenure) elde etmeyi içerir. Normalde kadro, doçentliğe terfi ile birlikte verilir. Terfiyi etkileyen faktörler dört kategoriye ayrılabilir: (1) bireylerin terfi ile ilgili faaliyetleri, neredeyse her zaman öğretim, araştırma ve hizmet olarak sınıflandırılır; (2) bireylerin cinsiyetleri, işe alındıklarındaki yaşları ve etnik-ırksal gruplara üyelikleri gibi “demografik” özellikleri; (3) disiplinler, genellikle bölümler olarak tanımlanır, ancak bazen “bölümleşmemiş fakülteler” (hukuk ve eğitim gibi); ve (4) kurumların terfi uygulamalarının resmi ve gayri resmi yönleri (Ornstein vd., 2007). Birçok Kanada üniversitesinde özellikle 1960’lı yıllar ile birlikte öğretim üyelerinin maaşları ve özlük haklarındaki kesintiler nedeniyle sendikalaşmalar başlamıştır. Fakat doksanlı yıllara gelindiğinde artık öğretim üyesi sendikasının olmadığı üniversitelerde bile, öğretim üyesi çalışmalarıyla ilgili alanlarda sendikalı ortamlarda toplu pazarlık yoluyla ortaya çıkanlara çok benzeyen politikalar ve prosedürler bulunmaktadır (Anderson & Jones 1998).

Her üniversitede, terfi politikaları, yönetimler ve öğretim üyeleri arasındaki anlaşmalar, genellikle öğretim üyeleri sendikalarının sözleşmeleri ve sendikasız öğretim üyeleri dernekleriyle yapılan daha az resmi yazılı anlaşmalar şeklini almaktadır. Kadro ve terfi kriterleri, kurumun misyon ve hedefleri ile öğretim, araştırma ve hizmette mükemmellik gibi profesörlük değerlerini yansıtır. Ancak bu politikaların uygulanması, açıkça kabul edilmeyen veya yazılı hale getirilmeyen ve bölümler arasında farklılık gösterebilen standartları ve değerleri içerir. Büyük ölçüde akran değerlendirmesi ile belirlenen terfi, standartları belirleyen, değerleri yaratan, araştırma alanlarını tanımlayan ve metodolojileri meşrulaştıran disiplinlerin gelenek ve uygulamalarına da tabidir (Ornstein vd., 2007).

Gopaul ve diğerleri (2016) araştırmalarında, Kanadalı akademisyenlerin mesleki araştırma çabaları ve sorumlulukları bağlamındaki özerklik düzeylerinden genel olarak memnun olduklarını, ancak dış baskıların ve ticari veya uygulamalı bilgi biçimlerine ilişkin beklentilerin özerk araştırmayı tehdit ettiği konusunda güçlü bir kabul olduğunu göstermektedir. Tam zamanlı akademisyenlerin dış aktörler ile kurumsal veya mesleki beklentiler arasındaki artan gerilimin farkında olduğunu gösterse de çoğunluk araştırma ilgi alanlarının bu tür etki kalıplarından olumsuz etkilenmediğine ve kurumsal yöneticilerin temel akademik özgürlükleri desteklemeye devam ettiğine inanmaktadır. Ayrıca araştırmalarında, Kanadalı öğretim üyelerinin çoğunluğunun

akademik araştırmanın daha geniş toplumsal sorunlara faydalı olabileceğini kabul etmektedir. Kanada öğretim görevlilerinin çok çalıştığını ve çoğunun öğretim ve araştırma faaliyetleri arasında bir denge sağladığını göstermektedir. Öğretim görevlileri lisans eğitimine önemli ölçüde dikkat etmektedir ve araştırma faaliyetlerinin öğretimlerine katkıda bulunduğuna inanmaktadırlar. Yönlendirilmiş araştırma fonlaması ve ticarileştirmeye ilişkin potansiyel baskıların açıkça farkında olsalar ve bundan endişe duysalar da çoğu, kendi araştırma programlarını belirleme konusunda hala yüksek düzeyde özgürlüğe sahip olduklarına inanmaktadır (Gopaul vd., 2016). Kanada gibi dünya sıralama sisteminde üst sıralarda kurumlara sahip bir ülkedeki araştırmacıların davranış şekilleri ve kalitesini örnek almak Türkiye’deki araştırmacıların genel dokusu üzerine kıyas yapmak ve iyi noktaları Türk yükseköğretim sistemi içinde yaymak oldukça faydalı görülmektedir. İşe alım konusunda kurumun ihtiyaçlarının dinamik bir şekilde gözlemlendiği ve iyi bir insan kaynakları sürecinin yönetilmesi, adayın alanında önemli dergilerdeki bilimsel faaliyetlerinin dikkate alındığı, maaşların ve sağlanan şartların Türkiye’ye göre oldukça araştırma ve eğitim faaliyetlerini destekleyici olduğu ifade edilebilir. Ayrıca Türkiye’deki kadrolaşma veya eş dost akraba kayırmacılığı anlamına gelen nepotizm konusunda hassas davranıldığı, akran değerlendirmesinin bazı kritik atamalar için oldukça referans olduğu, kurumsal iş barışının atamalarda dikkate alındığı ifade edilebilir.

4.6. Kanada Üniversiteleri, Uluslararası Eğitim ve Uluslararası İlişkiler Ofisleri

Uluslararasılaşma, 21. yüzyılın başlarında yükseköğretimin temel bir özelliğidir ve Kanada üniversiteleri bu küresel eğilimin bir istisnası değildir. Son 15 yılda, öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliği, uluslararası araştırma ortaklıkları ve müfredatların uluslararasılaşmasıyla ilgili uluslararası girişimler Kanada’daki yükseköğretim kurumları tarafından ele alınmıştır. Gerçekten de Kanada üniversitelerinin ve kolejlerinin çoğunluğu uluslararasılaşmayı yüksek bir öncelik olarak görmektedir (Larsen, 2015). Eğitim, uluslararası iş birliği için bir araçtır. Eğitim politikalarının uluslararasılaşması, öğrenci-personel değişim programları, müfredatın uluslararasılaşması, yurt içinde uluslararasılaşma veya hatta yükseköğrenim alanında küresel değişimleri hızlandırmak için çok uluslu kuruluşların ortaya çıkması gibi kavramların ortaya çıkması, eğitim politikası yapımcılarını, eğitim politikalarının uluslararasılaşmasına noktasında daha fazla çaba sarf etmesine sebep olmuştur (Taskoh, 2020).

Küreselleşmenin bir ürünü ve küreselleşmeye bir yanıt olarak kabul edilen uluslararasılaşma, ekonomik bir yö-

nelime sahip olduğu için eleştirilmektedir (Beck, 2012). Hem kurumsal hem de hükümet düzeyindeki yükseköğretim politika yapıcılarını, uluslararasılaşmayla ilişkili çeşitli faydalarla giderek daha fazla ilgilenmektedir. Akademik literatürün incelenmesi, kurumların politikalarını ve süreçlerini uluslararasılaştırmasının çeşitli nedenleri olduğunu göstermektedir (Taskoh, 2020). Uluslararasılaşma, bir yandan öğrenci kayıtları gibi farklı girişimler için rekabetçi ve ticarileştirilmiş bir dürtü yaratırken, diğer yandan ulusötesi bağlantı ve bireylerin akademik karşılıklı akışları kavramlarını çağırıştırır (Matthews, 2002). Uluslararasılaşmanın hedefleri ve amaçları farklıdır ve kurumların bunu bir politika önceliği olarak kabul etmeleri için farklı gerekçeleri vardır. Knight (2004) uluslararasılaşmanın tüm gerekçelerini iki geniş aşamadan oluşan bir kategorizasyonunu geliştirir: (a) stratejik ittifaklar, ticari ticaret, ulus inşası, sosyal/kültürel kalkınma da dahil olmak üzere ulusal insan kaynakları geliştirme ve (b) gelir yaratma, öğrenci ve personel geliştirme, stratejik ittifaklar ve bilgi üretimi de dahil olmak üzere kurumsal uluslararası markalaşma ve profil. Knight'ın (2004) sınıflandırmasına göre, ulusal ve kurumsal olmak üzere iki geniş aşama gerekçesi, (a) sosyokültürel, (b) politik, (c) ekonomik büyüme ve (d) akademik olmak üzere dört merkezi gerekçede sınıflandırılır.

Kanada kurumları arasında, uluslararasılaşma çabalarının ardındaki temel gerekçenin "uluslararası düzeyde bilgili ve kültürlerarası açıdan yetkin mezunlar yetiştirmek" olduğu konusunda yüksek düzeyde bir fikir birliği vardır (Weber, 2007). Kanada Uluslararası Eğitim Bürosu (Canadian Bureau for International Education: CBIE), uluslararası eğitimi "bilgi paylaşımı ve bilginin genişletilmesi ve dağıtılması için ağlar oluşturma amacıyla hem sanal hem de şahsen, insanları ve eğitim kurumlarını sınırlar ötesinde birbirine bağlayan bir dizi etkinlik" olarak tanımlar (Farquhar, 2001).

Uluslararası Eğitim, özellikle de uluslararası öğrencilerin eğitimi, belirli ulus devletlerin çıkarlarına hizmet etmek için sıklıkla güçlü bir yumuşak güç kaynağı olarak tanımlanmaktadır. Zira, uluslararası bir öğrenci kendi ülkesine dönüp kamu veya özel sektörde önemli pozisyonlar üstlendiğinde, bu kişi nihayetinde ülkesinin gidişatını ve dolayısıyla [ev sahibi ülkenin] dış politikasını etkileyecektir (Mai, 2015). Uluslararası akademik ilişkilerin doğası gereği, dış ilişkiler federal hükümet, üniversiteler ve üniversite eğitimi arasında bir bağlantı noktası oluşturmaktadır. Kanada'nın uluslararası eğitim yaklaşımı ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası dış politikasının bir yönü olarak başlatılmıştır. Denizaşırı Kalkınma Yardımı Programına yaptığı yatırım, 1960'larda Kanada kampüslerine finanse edilen uluslararası öğrencilerin gelmesiyle ve Dış Yardım Ofisi ve daha sonra Kanada Uluslararası

Kalkınma Ajansı (Canadian International Development Agency: CIDA) tarafından finanse edilen kalkınma işbirliği projelerini yönetmek için uluslararası ofislerin açılmasıyla sonuçlanmıştır. 1980'lerde uluslararası iyi akademisyenlerin eğitim sistemine dahil edilmesi şeklinde süren politikalar, 1990'lara gelinde tekrar dönüşmüş ve Kanada'nın "dış politikası ticaret politikasına dönüşmüş" ve uluslararası eğitim, uluslararası öğrencilerin işe alınması yoluyla Kanada ekonomisine gelir sağlayan önemli bir ticaret sektörü haline gelmiştir (Trilokekar, 2010). Kanada dış politikası ile uluslararası eğitimi arasında her zaman bir bağlantı olmuştur. Kanada hükümeti yumuşak gücünü geliştirmek için bir araç olarak uluslararası eğitime ilgi duymuştur (Trilokekar vd., 2020).

Yükseköğretimin uluslararasılaşması, hem yükseköğretimde ekonomik ve sosyal, politik, bilimsel, teknolojik ve kültürel gelişimin nesnel gereksinimidir hem de üniversitenin uluslararasılaşmanın tarihi eğiliminin dünya ekonomisinde, bilgisinde, teknolojisinde ve pazarlarında oynayabileceği ve oynaması gereken roldür. Kolejlerin ve üniversitelerin uluslararası değişimlerini teşvik etmek, yalnızca çok ülkeli kültürel değişimi teşvik etmekle, üniversite kalitesini yükseltmekle kalmaz, aynı zamanda kolejler ve üniversiteler için geliri de artırabilir. Kanada'nın kolejleri ve üniversiteleri, kurumların kurulması veya öğretmenlerin işe alınması, araştırma konuları, öğrencilerin kaydı ve istihdamı gibi konularda güçlü bir uluslararasılaşma bilincine sahiptir. Örneğin, York Üniversitesi'ne kabul edilen 3,200 uluslararası öğrenci 50 farklı ülkeden gelmektedir. Seneca Koleji'ne kayıtlı 3,000 öğrenci ise 75 farklı ülkedendir. Kanada'daki eğitim kurumları, uluslararası kültüre erişimin öğrencilere sağlanması gerektiğine inanırlar, bu yüzden öğrencilerin yabancı dilleri ve kültürleri öğrenmelerini isterler (Xu, 2009).

Herhangi bir üniversitenin üyeleri arasında, akademisyenlerin ve bursların uluslararası sınırlar arasında serbest dolaşımından daha büyük bir fikir birliğine sahip olan hiçbir değer yoktur. Akademisyenler tarafından bilginin toplumsal iyilik için üretildiği varsayılır ve sınırlar arasında paylaşıldığı kabul edilir. Bu değerler ve varsayımlar, üniversiteler arasında var olan örtük anlaşmanın temel taşıdır ve akademisyenlerin uluslararası hareketi ve ürettikleri bilgi bu anlaşma üzerine kuruludur (Buchbinder & Rajagopal, 1996).

Uluslararasılaşma fikrinin öğrencilere uluslararası kültüre erişim sağlamak olduğuna gerçekten inanıyorlar, bu nedenle öğrencilerin yabancı dilleri ve kültürleri öğrenmelerini istiyorlar. Kanada'nın uluslararası eğitimi aşağıdaki altı yönü içerir: birincisi, öğrencilerini ikinci bir dil öğrenmeye teşvik etmek. Örneğin York Üniversitesi son yıllarda Çince, Japonca, Korece, Arapça vb. ekleyerek Av-

rupa dil kurslarının çeşitliliğini artırdı. İkincisi, yabancı dili ve kursları entegre etmek. Üçüncüsü, yabancı kurumlarla işbirliğinin uygulanması. Dördüncüsü, öğrencileri kısa süreli stajlar için yurtdışına göndermek. Beşincisi, uluslararası öğrencileri Kanada'da okumaya çekmektir. Altıncısı, yabancı kolejler ve üniversitelerle bilimsel araştırma iş birliği yapmaktır (Xu, 2009).

Birçok Kanada üniversitesinin stratejik belgeleri, uluslararası ve kültürlerarası okuryazar mezunlar yetiştirme hedefini ön plana çıkarmaktadır. Kanada nüfusunun değişen demografik yapısı, yerli ve uluslararası öğrencilerin yükseköğretime erişimindeki artış ve uluslararası öğrencilerin Kanada üniversite programlarına aktif olarak alınması, öğrenci kitlesinin kültürel çeşitliliğinde önemli bir artışa neden olmuştur (Bartell, 2003). Schuerholz-Lehr ve diğerleri (2007), araştırmalarında uluslararasılaşma için müfredatları kritik değerde görmüşler, bu noktanın öğretim üyelerinin sorumluluk alanında olan bir alan olduğunu ifade etmişlerdir. Bu noktada müfredatların uluslararası norm ve geçerliliğe sahip olması için akademisyenler için dönemsel çalışmalar yapılması gerektiğini ifade etmişler ve bu noktada öğreti üyelerinin yeterli zamana sahip olmadığını ifade etmişlerdir. Araştırmacılar tarafından uluslararasılaşması öğrencilere sunulan müfredatın uluslararasılaşması olarak algılanmıştır. Bunun tanımı olarak da uluslararası unsurların ders içeriğine aşılandığı, ders okumalarında ve ödevlerinde uluslararası kaynakların kullanıldığı ve kültürel olarak öğrenci nüfusuna uygun öğretim metodolojilerinin uygulanmasının en uygun olduğu ifade edilmiştir.

Kanada hükümeti ve yükseköğretim kural koyucuları Kanada'nın her geçen gün Çin gerçeğinin farkında olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu noktada Çin ile daha fazla yaklaşılmasını bir ihtiyaç olarak görmektedir. Ayrıca Çin ile diplomasi, ticaret, bilim, eğitim, teknoloji ve daha birçok alanda etkileşime girmeye hazır, yetenekli ve kültürel olarak kendine güvenen kişiler olmasını sağlamak için daha fazla şey yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir (Trilokekar vd., 2020). Kanada bu noktada Türkiye'ye örnek olacak girişimlerde bulunmaktadır. Bunlardan öne çıkan Çin'den gelen öğrenci sayıları ile birlikte Kanada'nın Çin'de kendi ülkesindeki üniversiteler ile ortak işbirliği ile üniversite kurması sayılabilir. Fakat her ne kadar Çin yükselen bir güç olsa da Kanada'nın bu noktada güvenlik gerekçeleri ile Çin'den üniversitelere biraz daha temkinli yaklaştığı gözden kaçırılmaması gereken bir diğer unsurdur.

Uluslararasılaşma stratejileri, genellikle kolej ve üniversitelerdeki kilit aktörler tarafından üretilen ve en üst düzey liderlik tarafından resmen onaylanan kamuya

açık belgelerdir (Childress, 2009). Ayrıca, öncelikli faaliyetleri ve kaynak tahsisini belirleyerek eylemi yönlendiren stratejik belgelerdir. Bir uluslararasılaşma stratejisi geliştirmek, neyin dahil edileceği ve bu seçimlerin nasıl çerçeveleneceği konusunda istişareler, müzakereler ve kararlar içerir (Soliman vd., 2018). Çoğunlukla, bu strateji belgelerini üreten yükseköğretim yöneticileri, dünya çapındaki kolej ve üniversitelerde neyin, neden ve nasıl uluslararasılaştırılacağına ilişkin daha geniş tartışmaların farkındadır. Genellikle profesyonel ve uygulayıcı topluluklara katılırlar ve diğer kurumlardaki akranlarıyla tartışmalara katılırlar. Kanada'da, Kanada Uluslararası Eğitim Bürosu (Canadian Bureau for International Education) konferanslar ve yayınlar aracılığıyla uluslararasılaşmanın profesyonelleştirilmesinin ilerletilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Buckner vd., 2020). Elbette Kanada ve Türkiye uluslararasılaşma sürecinde farklı dinamiklere sahiptir, fakat Kanada'dan Türkiye yükseköğretim sisteminin kesinlikle uluslararasılaşma konusunda öğrenecek çok şeyi mevcuttur.

4.7. Kanada'da Üniversiteler İçin Kalite Güvence Yaklaşımı

Toplumların, geleceklerine, yükseköğretim kurumlarının yön vereceğine olan inançları artarken, bu durum, kurumlardan beklenen eğitim ve hizmet kalitesi düzeyini de aynı doğrultuda artırmaktadır (Özdağoğlu vd., 2020). Yükseköğretim kurumları is kalite algısı ve kalitenin standart hale gelmesi için faaliyetlerde bulunabilmektedir. Yükseköğretim için kalite tanımı beş farklı yaklaşım ile yapılmaktadır: istisnai nitelik olarak kalite; mükemmellik ya da tutarlılık olarak kalite; amaca uygunluk olarak kalite; ekonomik değer olarak kalite ve dönüşüm olarak kalite (Harvey & Green, 1993). Türkiye'de yükseköğretim kurumları için YÖKAK görev alırken farklı ülkelerde YÖKAK benzeri yapılar olabildiği gibi hiçbir yapı da bulunmayabilir. Kanada yükseköğretimi için ulusal bir akreditasyon veya kalite güvence mekanizması yoktur. Amerika Birleşik Devletleri ve diğer bazı federal sistemler gibi, Kanada'daki yükseköğretim politikası büyük ölçüde eyaletlerin elindedir. Ancak bu düzeyde bile, Kanada yükseköğretimi 1980'lerin "kalite tartışmasından" büyük ölçüde kaçınmıştır. Fakat bu son yıllarda değişmiştir. Sonuç, kalite değerlendirmesi sorumluluğunu artık büyük ölçüde bireysel üniversitelerin eline bırakan ve hükümetin mütevazı müdahalelerinin öncelikle yeni sağlayıcılar tarafından sunulan yeni üniversite düzeyindeki derecelere ilişkili kalite güvence sorunlarına bir yanıt olduğu merkezi olmayan bir eyalet sistemleri ağıdır. (Weinrib & Jones, 2014).

Ontario eyaletinde 24 devlet üniversitesi ve 23 devlet yüksekokulu bulunmaktadır. Bunların arasında ba-

kalorya çalışmaları için %15'e kadar program sunma yetkisine sahip beş teknoloji ve ileri öğrenim enstitüsü de yer almaktadır. Yükseköğretim kurumları için, 2010 yılından bu yana, üç ayrı kalite güvence ajansı tarafından denetlenen üç farklı kalite güvence çerçevesinden oluşan bir kalite güvence sistemi yürürlükte. Ontario Üniversitesi Kalite Güvence Konseyi (The Ontario University Council on Quality Assurance: OUCQA), Ontario devlet üniversitelerini kurumsal kalite güvence sürecinin sekiz yıllık bir denetim döngüsüne dahil eden bir kalite güvence çerçevesi uygulamaktadır. Ontario Kolej Kalite Güvence Servisi (The Ontario College Quality Assurance Service: OCQAS), kolej sektöründe benzer bir rol oynamakta, yeni sertifika ve diploma programlarının onaylanması için süreçler uygulamakta ve devlet kolejlerinde program inceleme süreçlerini (2016'dan önce Program Kalite Güvence Süreci Denetimi veya Program Quality Assurance Process Audit: PQAPA olarak bilinir) denetlemektedir. Ortaöğretim Sonrası Eğitim Kalite Değerlendirme Kurulu (Postsecondary Education Quality Assessment Board: PEQAB), devlet kolejleri tarafından sunulanlar da dahil olmak üzere Ontario devlet üniversiteleri dışında sunulan derece programlarının kalitesini değerlendirmektedir. Bu üç kurumun yönetim yapılarının farklı olması dikkat çekicidir: Ontario Üniversitesi Kalite Güvence Konseyi ve Ontario Kolej Kalite Güvence Servisi üniversite/kolej konsorsiyum kurumları iken Ortaöğretim Sonrası Eğitim Kalite Değerlendirme Kurulu bir devlet kurumudur (Baker & Miosi, 2010; Liu, 2020). Bu anlamda, Ontario Üniversitesi Kalite Güvence Konseyi ve Ontario Kolej Kalite Güvence Servisi'nin uyguladığı kalite güvence çerçeveleri üniversite ve kolej toplulukları için dahili, ancak bireysel kurumlar için haricidir (Liu, 2020). Kalite çalışmaları açısından YÖKAK'ın yükseköğretim kurumlarına büyük bir ivme ve değer kazandırdığı söylenebilir. Hatta kurumsal kalite faaliyetleri ve kalite arayışları açısından Türkiye'de kurumlar YÖKAK koordinasyonunda Kanada'dan daha önde olduğu yapılan literatür çalışması ve deneyimler ışığında ifade edilebilir. Ayrıca Türkiye'deki üniversitelerin Kanada ve diğer ülkelerdeki dünyada önde gelen kurumlar ile işbirliğine girmek, öğrenci değişiminin yolunu açmak istediklerinde Kanada Mühendislik Akreditasyon Kurulu (CEAB: Canadian Engineering Accreditation Board), ile akredite olmaları buna önem vermeleri gerekli görülmektedir. Kanada'da da Türkiye'de önde gelen üniversitelerimizin Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (MÜDEK) veya Hemşirelik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (HEPDAK) gibi ülke içinde fakülte bazlı kurumsal akreditasyon süreçlerine önem vermektedirler.

4.8. Kanada Üniversitelerinde Eğitim, Müfredat ve Öğrenciye Yaklaşım

Kanada üniversiteleri Kanada'nın kültürel ve sosyal kurumlarının bir parçasıdır ve üniversitelerin amaçları ve hedefleri öğrenimin ilerlemesi ve bilginin yayılması ile üyelerinin entelektüel, sosyal, ahlaki ve fiziksel gelişimi ve toplumun iyileştirilmesidir. Kanada'daki birçok kurum bu amaçların ilerlemesine katkıda bulunurken, üniversitelere derece verme yetkisi verilmiştir. Bazı üniversite kolejleri ve bazı enstitüler de derece verme yetkisine sahiptir. Bunlar bir bakıma tekeldir. Bu yapı Kanada'daki yükseköğretim yapılanması içinde detaylandırılmıştır. Hükümetler tarafından tanımlandığı şekliyle Kanada toplumunun ihtiyaçlarına hizmet ederler. Kurumlar, kabul standartlarını belirlemede, müfredatlarını belirlemede ve sınav standartlarını belirlemede özerk bir yapıdadırlar. Fakat gerek üst yönetiminin yapılması açısından gerekse dünyaya bakış açısından toplumun ihtiyaçlarına en iyi şekilde nasıl hizmet edeceklerini tanımlamaya gayret göstermektedirler (Buchbinder & Rajagopal, 1996). Kanada eyaletlerindeki Eğitim Bakanlığı ise yalnızca kayıt planı ve öğrenim ücreti standartları için makro kontrol gerçekleştirir. Üniversiteler, kayıt standartlarını belirleme, ana dalları ve dersleri belirleme ve mali ve personel konusunda yüksek derecede özerkliğe sahiptir (Xu, 2009).

Amerikan araştırma üniversitelerindeki Eğitim Dekanlarından oluşan Holmes Grubu üyeleri seçkin bir panel ile, üniversitelerin akademik konularda eğitimi güçlendirmek için adımlar atmasını önermiştir. Seksenli yılların sonunda gerçekleşen bu girişim sayesinde ABD'deki eğitim sistemi ve ABD'deki eğitim sistemini örnek alan tüm ülkeler için yükseköğretim algısı değiştiği ifade edilebilir. Bu seçkin panel sonrasında pek çok adım atılmıştır. Bunlardan ilki, lisans müfredatını öğrencilerin materyallerinin pedagojisini anlayan öğretmenlerle çalışmalarını sağlayacak şekilde keskin bir şekilde revize etmektir. İkinci adım, öğrencilerin "bir dizi bağlantısız, erken uzmanlaşmış parçayı almak yerine, disiplinlerinin entelektüel yapısı ve sınırları hakkında bir fikir edinmeleri" için akademik ders gereksinimlerini ve dersleri düzenlemektir. Düzenlenen bu rapor, eğitim öğrencilerinin refahı düşünülerek yazılmış olsa da önerileri herhangi bir disiplinde dikkate alınmayı hak etmektedir. Tüm disiplinlerdeki profesörlerin, disiplinlerinin işlediği kavramsal çerçevenin farkında olmaları ve bu çerçeveyi öğrencilerine aktarabilmeleri konusunda bir sorumluluk ilan edilmiştir (Donald, 1986). Ayrıca, farklı özelliklere sahip olmalarına rağmen, Kanada Üniversiteleri genel olarak aşağıdaki temel ortak özelliklere sahiptir: Birincisi, esnek öğretim ve yönetim sistemidir. Kanada'nın üniversite eğitim sisteminde kredili ders sistemi, kredili akademik yıl ve akademik yıl sistemi mevcuttur, hatta bir üniversitede

farklı ana dallar nedeniyle farklı öğretim yönetim sistemleri kullanılmaktadır (Xu, 2009). Aslında seksenli yıllarda ABD’de başlayan belirtilen sorgunun yükseköğretim kurumlarımızı çağdaşlarının düzeyine ve üstüne çıkaracak şekilde Türkiye özelinde ve dinamikleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi oldukça faydalı olabilir.

Kanada’nın lisansüstü girişinde tek tip şart bulunmamaktadır. Giriş sınavı olmaksızın programlara öğrenciler başlayabilir. Yüksek lisansa giriş koşulları dört yıllık bir lisans derecesi, son yıldaki dersin B üstü ortalama seviyesi (73 puanlık sisteme eşdeğer) veya yüksek notlardır. Doktora öğrenciliğine giriş koşulları ise yüksek lisans derecesi, yüksek lisans aşamasında derslerin ortalama B üstü (yüzde 78 puan sistemine eşdeğer) seviyesidir (Xu, 2009).

Kanada kolejlerinde ve yükseköğretim kurumlarında eşitlik, çeşitlilik ve kapsayıcılık konuları da oldukça değer gören bir kavramdır (Tamtik & Balasubramaniam, 2024). Kanada yüksek öğrenim sistemi, profesörlerin hem araştırma hem de öğretim dengesini korumasının beklendiği ülkeler grubunda yer aldığı şeklinde de kategorize edilebilir (Jones vd., 2014). Ayrıca sınıfta sezgisel öğretim ve interaktif öğretim yöntemlerinin kullanılması ve inovasyon yeteneğine öne çıkmaktadır. İkinci olarak, öğrencilerin inisiyatif kullanmalarına ve yaratıcılık eğitimlerine dikkat etmek yükseköğretim sisteminde öne çıkan bir diğer noktadır. Öğretmen talimat verdiğinde, soruları ve tartışmayı teşvik eder, öğrenciler yaratıcı düşünceyi teşvik etmek için sorular sorabilir ve öğretmenlerle öğrenciler fikir alışverişinde bulunabilirler. Üçüncü bir diğer kritik unsur ise, modern öğretim yöntemlerini öğrenme ve uygulama atmosferini eğitim ortamında yaratmaktır. Sıralar, öğrenciler arasında tartışma ve fikir alışverişi için U şeklindeki sıralardan daha fazla yararlanacak şekilde yerleştirilir. Sınıflar modern öğretim olanaklarıyla donatılmıştır ve öğretmenler modern öğretim araçlarını kullanmaktadır. Dördüncü önemli unsur ise, öğrenciler için öğrenci merkezli hizmet sistemidir. Öğrenciler kayıt olur olmaz çok iyi bir hizmet (psikolojik danışmanlık, iş bulma, sektör ile irtibat, girişimcilik, öğrenci kariyer danışmanlığı gibi pek çok hizmet) alırlar. Öğrenci işleri bile akademik işler gibi ele öncelikle ele alınmaktadır. Süreçler oturmuştur. Beşincisi, öğretmenlerin küresel olarak atanmasıdır (Yani öğretim üyeniz işini iyi yapması ve şartları sağlama halinde dünyanın her yerinden olabilir). Kalite ve alanında bu noktada gerçekten öğrenciye katkı verecek, onu geliştirecek, sektöre hazırlayacak akademisyen tercih edilendir ve tam zamanlı ile yarı zamanlı çalışabilir. Eğitimin ve çeşitliliğin uluslararasılaşmasıyla, öğretmenlerin atanmasının ulusal sınırları yoktur. Yöneticilerde de bu şekilde bir durum söz konusudur. Bölüm başkanı olan okul müdürleri dünyanın dört bir yanın-

dan atanabilmektedir. Örneğin, Ontario Üniversitesi ve Teknoloji Enstitüsü’ne bağlı İşletme ve Bilgi Teknolojileri Okulu, sekiz ülkeden on dört profesöre sahiptir ve 12 dil konuşabilmektedirler (Xu, 2009). Bir başka örnek de Waterloo üniversitesinin Feridun Hamdullahpur 2010 yılından itibaren Waterloo Üniversitesi’nin altıncı Başkanı ve Rektör Yardımcısı olarak görev yapmıştır (Hamdullahpur, 2024).

4.9. Kanada Üniversitelerinde Finansman Sisteminde Esneklik ve Çeşitlilik

Kanada üniversiteleri Kanada’nın kültürel ve sosyal kurumlarının bir parçasıdır ve federal bir yapıda eyalet hükümetleri tarafından ve ayrıca öğrenci ücretleri ile finanse edilirler. Üniversitelere tüzükleri eyalet hükümetleri tarafından verilir. Üniversiteler, kabul standartları, müfredat ve derecelerin verilmesi konusunda münhasır yargı yetkisine sahiptirler. Özerk olmalarına rağmen, tampon organların (hükümetler ve üniversiteler arasında) ve valiler kurullarının kullanımı yoluyla Kanada toplumunun çıkarları doğrultusunda hareket etmeye yönlendirilirler (Buchbinder & Rajagopal, 1996). Kanada üniversiteleri, dört ana kaynakla finanse edilmektedir: Birincisi, federal ve eyalet hükümetlerinden sağlanan fonlar; ikincisi, üniversitenin kendi gelirleri, genellikle öğrenim ücretleri ve sözleşmeli araştırma ücretleri; üçüncüsü, bireysel bağışlar, kurumsal sponsorlar ve hayır kurumları gibi kamu fonları; dördüncüsü ise, öğrencilerden alınan çeşitli ücretler, kütüphane kartı, öğrenci kartı ücretleri, öğrenci deneyleri ve mezuniyet töreni masraflarıdır. Finansman sisteminin kurulmasında, Kanada’nın kolej ve üniversiteleri genellikle sektörü, pazar ve maliyet muhasebesi kavramlarını açıkça anlamışlardır. Çeşitli eğitim kaynakları maliyet muhasebesine tabi olup, girdi-çıkı oranları hesaplanır ve bireyler, aileler ve toplum okul için temel bir girdi olarak değerlendirilir. Öğrenim ücretleri sınıflama yöntemlerine göre belirlenir. Eyalet hükümeti tarafından kontrol edilen bölümler için kriterler eyalet hükümeti tarafından geliştirilir. Bağışlar, okulun önemli ek gelir kanallarından biridir. Örneğin, Toronto Üniversitesi’nin yıllık bağışları yaklaşık 1 milyar Yuan yani yaklaşık 140 milyon Amerikan dolarıdır (Xu, 2009).

Yükseköğretim kurumlarının Orta Doğu ülkelerinde veya dünyanın farklı bölgelerinde şubeler veya yerel kampüsler açtığı durumlar da vardır. Uluslararası eğitim ve Kanada’da uluslararası öğrencilerin kabulü, ülke için büyük ekonomik faydalar oluşturmaktadır. 2016 itibarıyla Kanada’da 450,000’den fazla uluslararası öğrenci vardır (Preston & Wang, 2017). 2016 itibarıyla Kanada Hükümeti, Kanada’daki uluslararası öğrencilerin eğitim ve ilgili masraflara 11.4 milyar dolar harcadığını, 120,000’den fazla iş fırsatı oluşturulduğu ve Hü-

kümet için yaklaşık 9.3 milyon dolar gelir elde edildiğini bildirmişlerdir (Majumdar, 2017).

Kanada'da yükseköğretim kurumlarının önündeki kritik bir diğer nokta öğretim elemanlarına verilen ücretlerdir. Bu noktada yarı zamanlı öğretim üyesi ve saat ücreti ile Kanada önemli bir adım atmaktadır. Xu, (2009) bunu şu şekilde ifade etmiştir. Akademisyenlerin ekonomik baskısını minimize edebilmek için tam zamanlı ve yarı zamanlı akademik yapıyı tercih edebilmektedir. Canada College'da hem tam zamanlı hem de yarı zamanlı bir sistem vardır. İkincisi, esas olarak tam zamanlı olmayan öğretim elemanının atanması nedeniyle öğretim kadrosunun büyük bir bölümünü kaplamaktadır. Okullardaki mali baskıyı hafifletmek için daha az harcama yaparlar. Tam zamanlı ve yarı zamanlı öğretim üyelerinin oranı genel olarak yaklaşık altıda dördttür.

Bütçeleme, kurumun ihtiyaçlarını karşılamak ve hedeflerini gerçekleştirmek için sınırlı kaynakları tahsis etmek için kullanılan sürekli bir süreçtir (Zierdt, 2009). Basitçe ifade etmek gerekirse, bütçeleme, kurumlar tarafından organizasyon için harcama kararlarını kontrol etmek, yönlendirmek ve kısıtlamalar sağlamak için kullanılan araçlar kümesidir. Azalan hükümet fonları ve düzenlenmiş öğrenim ücreti politikaları, Kanada üniversiteleri için finansal olarak kısıtlı bir ortam yaratmıştır. Bu tür koşullara karşı geleneksel yanıt, kurum genelinde maliyetleri düşürmek amacıyla program tekliflerini ve hizmetleri kesmektir. Ancak, üç Kanada üniversitesinin farklı bir yanıt vermektedir. Şu anda Kanada'daki toplam 97 üniversiteden üçü kapsamlı merkezi olmayan bütçeleme ve yönetim sistemleri kurmuştur: Toronto Üniversitesi, Lethbridge Üniversitesi ve Queen's Üniversitesi. Her üniversite kendisini farklı seviyelerde işletme bütçeleri, öğrencileri, personeli ve öğretim üyeleriyle kapsamlı bir araştırma üniversitesi olarak görmektedir. Ontario (Toronto Üniversitesi ve Queen's Üniversitesi) ve Alberta (Lethbridge Üniversitesi) eyaletlerinde faaliyet göstermektedir (Deering & Sá, 2014). Üniversiteler, maliyetleri düşürmek yerine, Toronto Üniversitesi, Queen's Üniversitesi ve Lethbridge Üniversitesi verimliliği artırmak ve yeni gelirler elde etmek amacıyla merkezi olmayan bütçeleme ve yönetim yapıları uygulamayı seçmiştir. İlgili bütçe yönetim sistemi Sorumluluk Merkezi Bütçeleme ve Yönetimi (Responsibility Centre Budgeting and Management: RCB/M)'dir.

Sorumluluk Merkezi Bütçeleme ve Yönetimi uygulamasının beklenen bazı sonuçları şu şekilde ifade edilmektedir: (a) anlamlı kısa ve orta vadeli planlama; (b) fon dağıtımında şeffaflık; (c) bütçeleme birimleri ve merkezi yönetim arasında bilgi paylaşımı; (d) büyümeyi yönlendirmek ve maliyetleri sınırlamak için bütçe birimi dü-

zeyinde girişimci bir şekilde hareket etme yeteneği; ve (e) kurumun büyüyebileceği güçlü bir finansal temelin oluşturulması. Artan rekabet ve azalan hükümet desteği nedeniyle finansal disiplini ve karar sorumluluğunu teşvik etmek için ademi merkeziyetçiliğin gereklidir. Bir Sorumluluk Merkezi Bütçeleme ve Yönetimi yapısının seçilmesi ve uygulanması, devam eden finansal baskılara ve artan duyarlılık ve kurumsal verimliliğe duyulan ihtiyaca bir yanıtır (Garner, 2008; Toronto, 2012). Türkiye'de özellikle son yıllarda büyük ve sıralı pek çok ekonomik kriz içinden geçmiştir. Dolayısı ile pek çok kamu üniversitesinin TL hesabında kalan parası erimiştir. Dolayısı ile yükseköğretimde finansal kaynakların değerlendirilmesi üzerine daha fazla değerlendirme ortaya konulması alan uzmanları için oldukça faydalı görülebilir.

Kanada yükseköğretim kurumları için Grenier (2013) çalışmasında federal bütçe üzerindeki baskıyı hafifletmek için uluslararası deneyimden yararlanarak ve merkezi olmayan işbirlikçi çerçeveler kullanarak ortaya çıkan kısıtlamaların aşılabileceğini ifade etmiştir. Kanada'daki yükseköğretim politikalarının merkezsizleşmiş olması da bir kısıtlama teşkil etmektedir. Ancak işbirlikçi çerçeveler ve mevcut kaynaklar bu süreçleri destekleyebilir (Grenier, 2013). Aslında bu durum yükseköğretim karar süreçlerine eyalet temsilcilerinin söz sahibi olması ve yükseköğretim kurumlarının buldukları bölge sorunları ile daha fazla ilgilenmesi için girişken bir yapı kurmaktadır. Türkiye'deki yükseköğretim sistemi içinde cumhurbaşkanlığı tarafından yükseköğretim kurumlarının fonları dağıtılmaktadır. Aslında belediyeler veya diğer bakanlık kurumları da benzer şekilde merkezi bütçeden dağıtılmaktadır. Kurumların birlikte daha fazla işbirliği yapmasını sağlayacak ortak fonların oluşturulması kurumların birbiriyle daha entegre çalışmasını motive edeceği, yükseköğretim kurumlarının bölge veya buldukları şehir ihtiyaçlarına dönük daha entegre projelere imza atabilmesi için zemin oluşturacağı düşünülmektedir.

4.10. Kanada Üniversitelerinin Sürdürülebilirlik Yaklaşımları

Üniversiteler, belediye meclis üyeleri olarak üniversite yöneticilerinin bulunduğu küçük şehirler gibidir. vatandaşlarının (bu durumda öğrenciler, öğretim görevlileri ve personel) ihtiyaçlarını sosyal ve ekonomik açıdan sorumlu bir şekilde karşılarken büyük çevre sorunlarını çözmeye zorluğuyla karşı karşıyadırlar (Lidstone vd., 2015; Gökşen vd., 2016). Çin'de üniversiteler, kamu sektörüne ayrılan enerjinin %40'unu tüketerek toplam sera gazı emisyonlarına katkıda bulunan en büyük kamu sektörüdür (Geng vd., 2013). Norveç Teknoloji ve Bilim Üniversitesi'ndeki öğrenci başına emisyonlar, vatandaş başına bildirilen ulusal ortalama emisyonlardan önemli ölçüde

daha yüksektir. Sonuç olarak, yükseköğretim kurumları karbon emisyonlarını azaltmak için yatırımlar açısından daha fazla yatırım yapmaktadır (Larsen vd., 2013). Kanada'da ise, yükseköğretim kurumları eğitim sektörüne tahsis edilen toplam enerjinin %60'ını tüketmektedir ve bu da yaklaşık 430.000 haneye denk gelmektedir. Buna göre, bu tür kurumlar Kanada'nın toplam sera gazı emisyonlarına en büyük katkıda bulunanlardan biri olarak kabul edilmiştir (Alghamdi vd., 2019).

Yükseköğretim kurumları sürdürülebilirliğin üçlü temel çizgisini (ekonomi, toplum, çevre) sürekli olarak dengelemek zorundadır. Yükseköğretim kurumları sürdürülebilirlik liderleri olma fırsatı, diğer kuruluşlar, şehirler ve şirketler için yenilikçilik ve sürdürülebilir uygulama modelleri aracılığıyla görülebilir. Ek olarak, yükseköğretim kurumları, geleceğin çevresel ve sürdürülebilirlik sorunlarıyla başa çıkmak için becerilerle donatılması gereken yeni nesil profesyonelleri eğitmek ve ilgili sektörlerle sokmaktadır (Lidstone vd., 2015). Tüm bu nedenle Türkiye gibi her geçen gün daha fazla ve farklı problem ile karşılaşan ülkeler için Kanada'nın yükseköğretim kurumları üzerinden başlattığı sürdürülebilirlik politikaları incelemeye değer bir konu başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kanada yükseköğretiminde sürdürülebilirlikle ilgili aktörler arasında Yükseköğretimde Sürdürülebilirliğin İlerlemesi Derneği (Association for the Advancement of Sustainability in Higher Education:AASHE) gibi sektör örgütleri, Kanada Kolej ve Üniversite Sürdürülebilirlik Profesyonelleri İttifakı (Canadian Alliance of College and University Sustainability Professionals:CUSP), gibi ağlar ve bireysel yükseköğretim kurumları yer almaktadır. 2005 yılında kurulan Yükseköğretimde Sürdürülebilirliğin İlerlemesi Derneği, Yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilirlik konusundaki ilerlemelerini ölçmek için Sürdürülebilirlik İzleme, Değerlendirme ve Derecelendirme Sistemi (Sustainability Tracking, Assessment and Rating System:STARS) (Lidstone vd., 2015) adı verilen bir raporlama sistemi kurgulamıştır (Bieler & McKenzie, 2017). Kanada'da her ne kadar yükseköğretim kurulu benzeri bir yapılanma olmamasına rağmen neredeyse tüm yükseköğretim kurumları bu noktada ortak bir hareket içine girmişlerdir.

Fonseca ve diğerleri (2011), Kanada'daki üniversitelerin sürdürülebilirlik süreçlerini inceleyen çalışmalarının sonucu olarak, sürdürülebilirlik ofislerinden ve öğrenci gruplarından kaynaklanan aşağıdan yukarıya süreçler, sürdürülebilirlik faaliyetlerinin açık itici güçleri olduğunu ifade etmişlerdir. İçerik analizi, kampüs sürdürülebilirlik değerlendirmelerinin eko-verimliliği ve yeşil mimariyi vurguladığını ortaya koymuştur. Aynı-

ca araştırmacılar daha iyi sürdürülebilirlik faaliyetleri için üniversite yönetimini sürdürülebilirliği değerlendirme ve raporlamanın değerine duyarlı hale getirmeye yardımcı olabilecek faktörlerin anlaşılmasının esas olduğunu belirtmişler, öğrencilerin ve sürdürülebilirlik ofislerinin çabalarını tamamlayacak yukarıdan aşağıya politikalar olmadan, raporların sınırlı ve zayıf bilgi aktarması muhtemel olduğunu ifade etmişlerdir (Fonseca vd., 2011). Dolayısı ile Türkiye için de sürdürülebilirlik açısından YÖKAK altında kalite süreçlerinde değişmez ve önemli bir başlık olarak sürdürülebilirlik konu başlığının eklenmesi oldukça faydalı görülmektedir. Ayrıca yükseköğretim kurumları içinde kurulacak etkin politikaların ve stratejik faaliyetlerin düzenli ve sürdürülebilir olarak izlenmesi bu süreçte kritik değerinde görülmelidir (Gökşen vd., 2016; Damar & Gökşen, 2018).

4.11. Kanada Üniversitelerinde Birinci Sınıf Öğrencileri İçin Adaptasyon Ofisi ve Öğrenciler İçin Etkin Psikolojik Destek

İletişim, problem çözme becerileri, duygusal zekâ, ruh sağlığı ve esenliği dirençli bir öğrencinin temel özellikleridir. Bu beceriler, 21. yüzyılda giderek karmaşıklaşan yaşam ve iş ortamlarında yol almak için de gereklidir. Buna ek olarak, dayanıklı öğrenciler kendilerini öğrenmeye adanmış, akademik başarıya odaklanmış ve değişime ve gelişen iş ortamına uyum sağlamak için daha donanımlı öğrencilerdir (Gamble & Crouse, 2020). Fakat bu beceri, zekâ, ruhsal denge noktasındaki gereksinimlerin giderilmesi mesleki bilginin ve yetkinliğin yüklenildiği yükseköğretim kurumlarında baş edilmesi gereken bir diğer noktadır.

Çalışmalar, üniversite sonrası öğrencileri etkileyen ruh sağlığı sorunlarının büyümesinin tüm dünyaya yayıldığını göstermiştir (Liu vd., 2017; Macaskill, 2013; Vallianatos vd., 2019). Üniversite sonrası öğrenci yaşamının stres faktörleri, özellikle birinci sınıf öğrencileri için, öğrencilerin mali kısıtlamalar, akademik ve gönüllü taahhütler ve yeni sosyal ağlarla başa çıkmaları gerektiğinden (çoğu zaman ilk kez) ruh sağlığı zorluklarını daha da kötüleşebilmektedir. Bu endişeler, Kanada'da da yaşanmaktadır. Kanada'da yüksek öğrenim öğrencileri, mali, akademik ve fiziksel iyilik hallerinin yanı sıra zihinsel sağlıklarını da etkileyen benzer stres faktörleriyle karşı karşıya kalmaktadır (Kirsh vd., 2016; Vallianatos vd., 2019). Aşağıda ►**Şekil 1** üzerinde Alberta Üniversitesi'ndeki psikolojik destek noktaları ve ►**Şekil 2** üstünde Waterloo üniversitesinde yürütülen etkin psikolojik destek çıktıları paylaşılmaktadır. Alberta üniversitesi'nde geliştirilen sistem (ACCESS OM) üzerinden öğrencinin talebinin psikolojik destek talebinin başlatılmasından sonra, öğrenciler ruh sağlığı sorunları için yardıma ih-

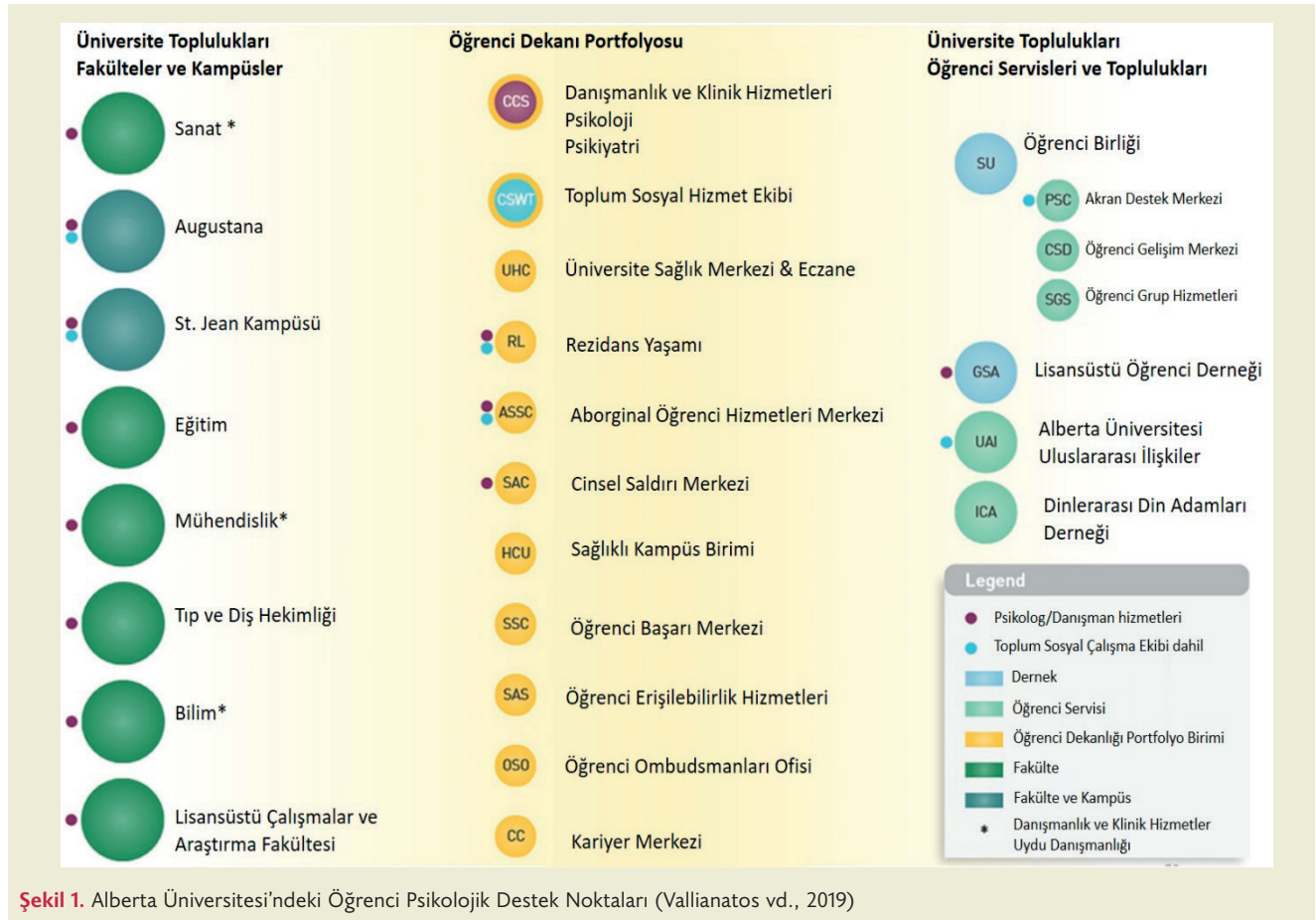
tiyaç duymaları halinde iletişime geçebilecekleri net bir giriş kapısına ve ihtiyaçlarını değerlendirmek üzere iletişime geçtikten sonraki 72 saat içinde biriyle görüşme fırsatına sahiptirler (Vallianatos vd., 2019). Geliştirilen bu sistem, öğrenci ruh sağlığını etkileyen çeşitli sorunların (akademik, sosyal, finansal, ailevi vb.) karmaşık problemlerin daha sorunsuz bir şekilde atlatmasını ve çözüm geliştirmesine imkân sağlayan, ruh sağlığı hizmetlerine bütünsel olarak nasıl yaklaşılacağına dair Türkiye'deki üniversitelerin örnek alabileceği iyi bir örnek olarak ifade edilebilir. Etkin psikolojik destek yükseköğretim kurumlarındaki pek çok üniversite öğrencisinin intiharının önüne de geçebileceği düşünülmektedir.

Daha fazla ruh sağlığı okuryazarlığının nasıl teşvik edilebileceğine dair bir öneri olarak da Waterloo Üniversitesi çok iyi bir örnek teşkil etmektedir. ►**Şekil 2** üzerinde panolarda öğrenciye verilen destek faaliyetlerinin çok küçük bir parçası olduğunu belirtmekte fayda görülmektedir. Bu noktada, öğrenci destek hizmetleri bölümlerinin öğrenci refahına dikkat çeken reklamlarının ve yayınlarının tanıtması gibi genel olarak farkındalığı artırdığı görülmüştür. Örneğin, öğrenci ruh sağlığı ve müdahalesiyle ilgili posterler kafeteryaların, kütüphanelerin veya tuvaletlerin duvarlarına asılabilir. Çoğu zaman,

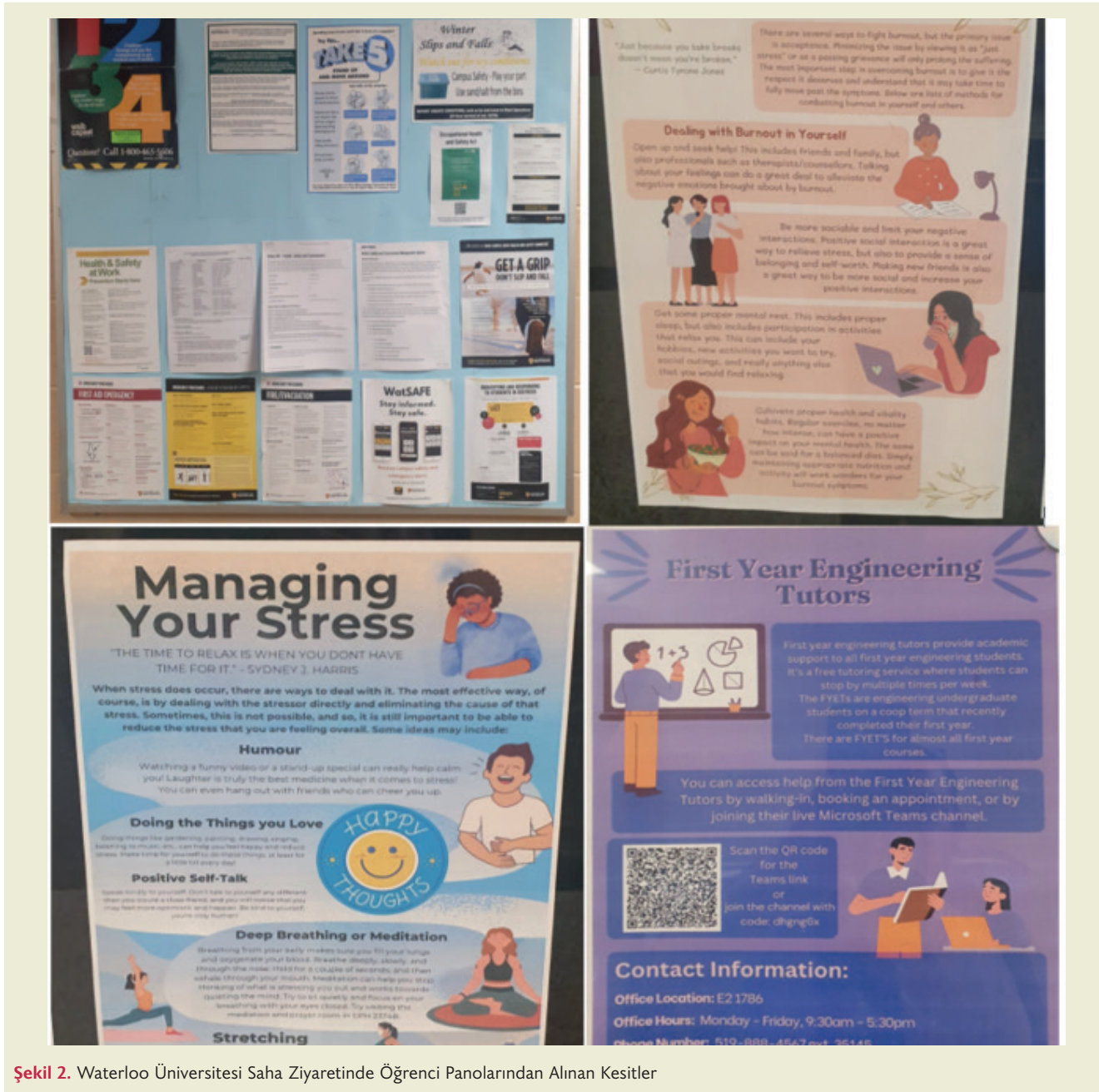
kolejler ve üniversiteler aylık haber bültenlerini öğretim üyelerine, personele ve öğrencilere e-posta yoluyla dağıtır. Bu tür haber bültenlerine ruh sağlığıyla ilgili bilgiler (örneğin, öğretim kaynaklarına bağlantılar, danışmanlık iletişim bilgileri) eklenebilir. Zihinsel sağlık okuryazarlığını geliştirmek için bir diğer somut öneri, kurum yöneticilerinin belirli öğrenci destek hizmeti bölümlerinin etiketlerini değiştirmeleridir (Quinn vd., 2009; Shaw & Ruckdeschel, 2002; DiPlacito-DeRango, 2016).

Halihazırda Kanada'daki yükseköğretim ve üniversiteler, ruh sağlığıyla ilgili olarak "olası eylemlerin sürekliliği içinde rol ve sorumluluklarını tanımlamaya... uygun beklentileri tanımlamaya, iletmeye ve oluşturmaya" teşvik edilmektedir. Özellikle, öğretim üyeleri ve akademik personelin ruh sağlığı sorunları olan öğrencileri destekleme konusundaki yasal ve etik beklentilerini özetleyen aktif ve güncel politikalar geliştirmeleri veya sürdürmeleri teşvik edilmektedir. Dahası, kurumların mevcut ve gelecekteki ruh sağlığı politikalarını sürekli olarak gözden geçirmesi ve değerlendirmesi, öğretim üyeleri ve akademik personelin benimsemesi için açık, tutarlı, güncel ve damgalamadan uzak ideolojileri yansıtma zorunlu görünmektedir (DiPlacito-DeRango, 2016).

Guelph Üniversitesi, ruh sağlığı politikaları ve uygulama-

Şekil 1. Alberta Üniversitesi'ndeki Öğrenci Psikolojik Destek Noktaları (Vallianatos vd., 2019)

Şekil 2. Waterloo Üniversitesi Saha Ziyaretinde Öğrenci Panolarından Alınan Kesitler

malarının birbirleriyle ve kurumun daha geniş hedefleriyle uyumlu olmasını sağlayan bir “özel görev gücü” kullanmıştır. Öğrenci başarı, katılım ve destek merkezleri, bu tür panel ve komitelerin geliştirilebileceği ideal yerler olarak görülmüştür. Yeni fakülte/personel oryantasyon etkinlikleri, yıl boyunca yapılan ilerleme toplantıları veya eğitim ve mesleki gelişim programları, ilgili politikaların fakülte ve personele iletilmesi için uygun ortamlar olarak hizmet vermektedir. Örneğin, yeni fakülte/çalışanlara genellikle kurumlarının belirli ayrıntılarını özetleyen fakülte el kitapları verilmektedir. Sınıfta akut öğrenci sıkıntısına nasıl müdahale edileceğine dair kısa bir politika belgesi bu el kitabına dahil edilebilir. Bu bir diğer tavsiye olarak görülebilir. Ruh sağlığı politikasının geliştirilmesi ve açıklığa kavuşturulmasıyla,

öğretim üyeleri ve personelin öğrencilerin ruh sağlığı ve esenliğine yönelik sorumlulukları konusunda kafalarının daha az karışması muhtemeldir. Ayrıca, herhangi bir uygulamada yer almıyorsa, bu tür politikalar fakülte ve personelin öğrenci ruh sağlığını destekleme yollarını düşünmeleri için bir “sıçrama tahtası” görevi görebilir. Son olarak, öğretim üyeleri ve akademik personelin ruh sağlığı eğitimine katılmaları için daha fazla fırsat geliştirilmesi konusunda daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir (DiPlacito-DeRango, 2016).

5. Sonuç

Bu çalışma, Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarının

dünyadaki rakiplerinden geri kalmaması, modern ve çağdaş uygarlık seviyesine ülkemizin çıkabilmesi için literatür, web siteleri, üniversite raporları ve saha analizi aracılığı ile kurumların kendilerini geliştirebilmeleri için kapsamlı bir değerlendirme ve pratik çıkarımlar sunmaktadır. Kanada'nın 383 kadar üniversiteye sahip olan ve dünyada en fazla üniversiteye sahip İran (f:440), Polonya (f:408) ve Güney Kore'nin (f:401) ardından 14. ülkesidir (Dyvik, 2024). Ayrıca dünya ekonomisinin %65'ini ifade eden G8 ülkelerinden birisidir. Pek çok yükseköğretim kurumu dünya sıralama sistemlerinde ilk 20'de, ilk 100'de veya çoğu kurumu ilk 500 içinde yer almaktadır (QS2024, 2024; Shanghai Ranking, 2024; THE2024, 2024). Aynı zamanda üniversitelerin ayrıca topluluklar üzerinde büyük sosyoekonomik etkileri olduğu da unutulmamalıdır. Örneğin, yıllık 35 milyar dolarlık kümülatif bütçeye sahip 96 Kanada yükseköğretim kurumu yaklaşık 250.000 kişiyi istihdam etmektedir (Univcan, 2024). Kanada üniversitelerinin şirketleşme politikaları en azından seksenlerin ortalarından beri devam etmektedir (Newson vd., 2012). Üniversitelerin şirketleşmesi, elbette üniversitelerin dinamizm ve dünya gerçekliğine, sıkı piyasa etkileşimine ve rekabetine hazır olması, etkin planlama ve koordinasyon sağlayabilmesi için çok mantıklı görülebilir. Fakat yükseköğretim kurumlarının kamu misyonlarına hizmet etme yeteneklerini unutmaması bu yapılanmada kritik ve değerli unsur olarak görülmektedir. Ayrıca Kanada'daki yükseköğretim organizasyon yapısının üniversitelerin buldukları çevre ile daha fazla etkileşime sahip olmasını zorunlu kıldığını, bunu bölge temsilcilerini içine alan üst yönetim organizasyon yapısı ile sağladığı ifade edilebilir. Bu durum Türkiye ile kıyaslandığında Türkiye'de sadece akademisyenlerin söz sahibi olduğu özerk bir yapı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Kanada ve Türkiye arasındaki bir diğer nokta öğrencilerin yükseköğretim sistemi içinde merkezi bir noktada yer almaları ve aynı zamanda üst yönetimde de yer almalarıdır.

Genişletilmiş ve çeşitlendirilmiş yükseköğretim sistemlerinde kalite ve standartların buna bağlı olarak korunup korunmadığı açık değildir (Brennan, 2004). Bernhard (2012) tarafından yükseköğretimi devam eden dönüşüm süreçlerine uyum sağlamak için kalite güvence sistemleri geliştirilmesi gereği ifade edilmiştir. Kanada bu noktada federal bir yapıda olması eyalet sistemi içinde kurumların birbirinden bağımsız bir şekilde yönetilmesi, her eyaletin farklı dinamiklere sahip olması gibi nedenlerden ötürü belki de literatürde, yükseköğretimde akreditasyon ve kalite güvence yaklaşımları konusunda pek az çalışmaya rastlanmıştır. Bu Kanada'da yükseköğretim sisteminin kalitesinin düşük olduğu veya nitelik konusunda problemleri olduğu anlamına gelmemelidir. Elbette kalite sürekli iyileştirmeye açıktır, fakat

Kanada üniversiteleri sıralama sistemlerinde de görüleceği gibi oldukça niteliklidirler ve dünyada oldukça saygın bir noktada yer almaktadırlar. Pek çok ülkeden öğrenciler tarafından tercih edilen bir ülkedir.

Kanada yükseköğretim sistemi saygın bir yapıya sahiptir ve küresel olarak en yüksek öğrenci katılım oranlarından birine sahiptir, ancak sektörü planlamak veya değerlendirmek için ulusal düzeyde bir sistem yoktur (Jones, 2014b). Donald (1986) çalışmasında üniversiteleri, konularını iyi bilen ve seçkin araştırmalar yapan yüksek nitelikli akademik uzmanları işe almaya çalışıyor, olarak tanımlanıyor. Ancak bu uzmanlardan çok azı iyi öğretmeyi biliyor ve çoğu da umursamıyor diye çalışmasında ifade ediyor. Öğretmen olmak isteyenlerin - ve diğer herkesin - aldığı lisans eğitimi, Amerikan liselerini dolduran aynı kötü eğitimle dolu, şeklinde de çalışmasında ifade ediyor. Görüldüğü gibi seksenli yılların sonunda, ABD yükseköğretim sistemi alan uzmanları tarafından derin bir şekilde sorgulanmıştır. Bu sorgu ile beraber sektörün doğrudan ihtiyacı olan insan kaynağı olarak bakılan öğrenci için pek çok noktadan yaklaşıldığı ve öğrencilerin yükseköğretim için bir değer olduğu ortaya koyulmuştur. Öğrencinin özellikleri ve onun daha iyi olması amaçlanan, arzu edilen, yükseköğretim kurumu içinde öğrencinin en iyi şekilde en yetkin şekilde mezun olabilmesi için tüm imkanlar seferber edilmektedir. Öğrencinin psikolojik bir varlık olduğu Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında da hızla fark edilmeli ve bu yönde çağdaşları olan dünya sıralama sistemlerinde ön sıralarda yer alan örnekleri ile kıyaslamalara giderek iyi örneklerin Türk Yükseköğretim Sistemine katılması şiddetle tavsiye edilmektedir.

Türkiye her ne kadar pek çok araştırmada Yükseköğretim Kurulu olumsuz yorumlansa da (Çelik, & Gür, 2014), etkinleştirildiğinde ulusal olarak üniversiteleri bütüncül bir şekilde hareket ettirecek bir yapının çok olumlu değerlendirilmektedir. Çünkü Kanada bu noktada eyalet sistemi içinde belki de fazlasıyla özerk durumdadır. Bu da ülke düzeyindeki problemlerde eyaletlerin önceliklerinin öne geçmesine neden olmaktadır. Türkiye için mevcut sistem tüm üniversiteleri ileriye götürecek şekilde sistematik hale getirildiğinde, kurumların iç işlerine müdahale etmeden, toplam fayda ve toplum faydası gözetilerek, uzun vadeli planlamalar ve stratejiler, ülkenin yükseköğretim politikalarını ortaya koyarak ve bu yönde ilerleyerek gerçekleştirilebilir. Buna uygun planlamalar ve politikalar ile bir orkestra şefi gibi Türkiye'deki yükseköğretim sistemini ilerlettiğinde bu sistem faydalı olacaktır. Ayrıca Yükseköğretim Kalite Kurulu da bu noktada çok stratejik bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üniversite yönetiminin Kanada yükseköğretimindeki

merkezi rolü göz önüne alındığında hem yönetim kurulu hem de senato üyelerinin bu karar alma organlarının rolünü tam olarak anlamalarının son derece önemli olduğu iddia edilebilir. Bazı Kanada üniversiteleri yeni yönetim kurulu üyeleri için kapsamlı oryantasyon programları sunarken, birçoğu sunmamaktadır ve çok az üniversite yeni senato üyeleri için oryantasyon programı şeklinde bir şey sunmaktadır (Jones vd., 2001). Bu durum bu tür bir yapılanmada oryantasyonun ve kurum içi entegrasyon için verilecek eğitimlerin önemini ortaya koymaktadır. Bu sayede kişiler görev ve sorumluluklarının önemine daha iyi varabilecek daha fazla katma değer ortaya koyabilecektir. Dolayısı ile gelecekte Türkiye benzer bir yapıya geçtiği takdirde bu hususları dikkate alması oldukça faydalı olacaktır.

6. Öneriler

Yurtdışından gelen öğrencileri çekebilmek için Kanada'nın hızla büyüyen bir ülke olması, mezuniyet sonrası istihdam şansı da sunması, ülkenin doğal ve ekonomik kaynaklarının oldukça fazla olması, yükseköğretim kurumlarının farklı ülkelerdeki yükseköğretim kurumları ile işbirliği içinde olması, oldukça etki etmekte, ülkenin yükseköğretim yapısının dinamik bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesine imkan vermektedir. Bunun yanında Kanada'da yükseköğretim kurumları daha etkin akademik kadroya sahip olabileceği düşüncesi ile sektör temsilcilerini ve farklı kurumlardaki akademisyenleri yarı zamanlı istihdam edebilmektedir. Bu da onlara finansal bütçelendirme önemli bir karlılık sağlamaktadır. Benzer girişimler Türkiye'deki kurumlar için de oldukça faydalı olacağı düşünülmekte ve önerilmektedir. Hatta yarı zamanlı akademisyen istihdamı ile ilgili insan kaynakları alanında çalışmaların yapılması bu problemlerin daha açık ele alınıp çözülmesinde faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bütçeleme, yükseköğretim kurumlarında stratejik ve operasyonel planlamada önemli bir rol oynamaktadır. Aslında Türkiye'deki yükseköğretim kurumları içinde kurumun Strateji Geliştirme Daire Başkanlıkları bu faaliyetleri üstlenmektedir. Fakat pek çok kurumun devlet tarafından gelen ödeneklerin finansal yönetimi ile ilgili nasıl faaliyetlerde bulunduğu oldukça düşündürücüdür. Türkiye'de eldeki kurumsal deneyimler doğrultusunda şu söylenebilir ki, bankaların üç veya dört yıllık zaman dilimlerinde bütçe paylarını ve öğrenci sayılarına göre kamu personeline verilen promosyon şeklinde ilerlediği düşünülmektedir. Bu noktada Kanada'da Toronto Üniversitesi'nde gerçekleştirildiği gibi etkin bütçe yönetimi *Sorumluluk Merkezi Bütçeleme ve Yönetimi* gerçekleştirilebilir (Garner, 2008; Toronto, 2012; Deering & Sá, 2014).

Kanada'da yükseköğretim kurumlarında sürdürülebilirlik çalışmalarına oldukça değer verilmektedir. Amey ve diğerleri (2020) coğrafi konum, siyasi iklim, federal ve eyalet politikaları ve üniversite bütçesi, prestij ve kaynakların mevcudiyeti dahil olmak üzere yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilirliğinin iletişimini etkileyen sayısız faktörün olduğunu ve bunların incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Çalışmalarında yükseköğretim kurumlarının kampüs sürdürülebilirliği için karşılık gelen bir iletişim planı, özellikle yeni medyadan (ör. web siteleri, sosyal medya ve bloglar) sistematik bir şekilde yararlanmak ve daha geniş kampüs topluluğunu dahil etmek için özellikle uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda Yükseköğretim Kurulu benzeri kurumların da bu noktada yükseköğretim kurumlarını yönlendirmeli, öğrencilerin ve kurum yetkililerin küresel ısınma ve sürdürülebilirlik konusunda daha üretken olmaları için motive edici olması oldukça faydalı görülmektedir. Bununla birlikte üniversiteler arası sürdürülebilirlik yarışmaları TEKNOFEST içinde veya bağımsız düşünülebilir. Çevre mühendisliği, mimarlık, şehir bölge, inşaat, biyoloji, kimya vb. bölümlerden öğrenci ve akademisyenlerin ilgili alanda daha üretken olması teşvik edilebilir. Yükseköğretim kurulu tarafından her yıl düzenli olarak yapılacak sürdürülebilirlik ve bölgesel kalkınma yarışmaları bu noktada önemli bir katalizör etki yapacaktır. Elbette bu tür yarışmaları kazanmaları ve derece alan üniversitelerin daha fazla desteklenmesi (bütçeden daha fazla destek, bu rekabetin önünü açacak bir bütçe teşvik mekanizması gibi) oldukça olumlu etki yaratabilir.

Toronto Üniversitesi, bölgesel ve uluslararası ortaklıklarını iş geliştirme departmanı içinde yönetir ve bir Dekan tarafından yönetilir. Kurumsal ortaklıklar, uluslararasılaşma planının akademik gelişim, bilgiyi geliştirme, kültür anlayışını artırma ve müfredatın uluslararasılaşması ile ilgili başka hedefleri olmasına rağmen, öncelikle üniversite için finansal gelir elde etme araçları olarak görülmektedir. Toronto Üniversitesi, uluslararası ortaklıkları da dahil olmak üzere iş geliştirme departmanı içindeki tüm faaliyetler için bir denetim sürecine sahiptir. Ancak denetim, uluslararasılaşmanın kalitesini ve ilerlemesini ölçmez, ancak mali yönetimi ve yasal uyumu ölçmektedir (Yesufu, 2018). Türkiye'deki araştırma üniversiteleri için de özellikle bu tür bir yapılanma gerçekleştirilmesi şiddetle önerilmektedir. Ayrıca araştırma üniversitelerimiz için stratejik planlarda mutlaka olması gereken, izlenmesi ve geliştirilmesi gereken ana bir sürdürülebilir bir gelişen bir hedef olarak uluslararasılaşma yer alması gerektiği düşünülmektedir. Bu sayede uluslararası fonlardan ve işbirliklerinden, daha fazla uluslararasılaşma imkanından kurumlarımız faydalanabilecek ve bunu amaç edinebilecektir.

Öğretim üyelerinin ve akademik personelin öğrenci ruh sağlığını desteklemeleri yönündeki teşviklerine rağmen, bu rolü yerine getirme çabaları çeşitli engellerle karşılaşabilir. Yaygın engeller arasında ruh sağlığı damgası, yeterince gelişmemiş politikalar ve ruh sağlığı eğitimi ve profesyonel gelişim için asgari fırsatlar yer almaktadır (DiPlacito-DeRango, 2016). Aynı bu noktada özellikle öğrencilerin kariyer hedefleri, üniversite yaşamına adaptasyon, derslere adaptasyon, pek çok konuda aktif danışmanlık hizmetinin verilmesi öğrencilerinin daha sağlıklı üniversite yaşamına sahip olabilmesi için oldukça faydalı görülmektedir. Kanada bu noktada pek çok açıdan örnek alınabilecek bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararasılaşma süreçleri, küresel ölçekte üniversite stratejik planlarının ön saflarında yer almaktadır. Ancak, birçok hükümet organı ve hükümet dışı dernek, yükseköğretim kurumlarını uluslararasılaştırmayı amaçlayan politika bildirimleri yayınlamıştır (Viczo & Tascón, 2016). Bu noktada Türkiye'de Kanada'daki örneklerinden önemli dersler çıkarılabilir. Ayrıca literatür incelendiğinde Kanada yükseköğretim sistemini derinden sorgulayan çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Kanada ve benzer ülkelerin yükseköğretim politikalarını değerlendiren çalışmaların artması oldukça faydalı görülmektedir. Çünkü yükseköğretim kurumları bir ülkenin sanayisinin, toplumunun ve tüm sektörlerinin küreselleşmesi için kritik bir uluslararasılaşma aracıdır. Yetiştirdiği öğrencilerden kurumların kurduğu işbirliklerine, araştırma ekosistemlerine ve birlikte çalışılan konulara kadar ülkenin uluslararasılaşması noktasında önünü açan kritik değerlerde bir unsurdur.

Son on yılda, önemli sayıda Kuzey Amerika Yükseköğretim kurumu, özellikle Güney Kore, Japonya ve Hindistan gibi Asya ülkelerinde, Kuzey Amerika kurumlarının yabancı kampüslerinin oluşturulması yoluyla uluslararası kurumlarla ortaklıklar kurmaktadır (Altbach & De Wit, 2015). Kanada kurumları çoğunlukla öğrencilerin eğitim gördükleri kurumlar arasında kredi transferi yaparak diğer ülkelerdeki ortak kurumlarda eğitimlerine devam etmelerini sağlayarak uluslararası ortaklıklar uygulamaktadır. Ancak, Kanada Uluslararasılaşma ofisleri açan ve böylece uluslararasılaşmayı ve uluslararası ortaklıkları yönetmek için bir yönetici rolü oluşturan giderek artan sayıda Kanada'dan Yükseköğretim Kurumu bulunmaktadır (Yesufu, 2018). Örneğin, Kanada Çin'i normalde düşman bir ülke sınıflandırmasında yer vermektedir. Fakat araştırmacılar bu duruma bakılmaksızın, yükseköğretim politikalarında Çin ile etkileşimi azaltmak yerine bunun artırılması gerektiğini savunmuşlardır. Bu nedenle, Kanada gelecekteki diplomatik, ticari, ekonomik ve teknolojik ihtiyaçlarını karşılamak için Çin (diğer yükselen güçler ile) ile eğitim değişimle-

rine yatırım yapması gerektiğini vurgulamışlardır (Kim & Touch, 2019; Hamdullahpur, 2019; Trilokekar vd., 2020). Bu durum Türkiye için de bir gerçektir. Dünyada artık bir Çin hatta bir Hindistan, Brezilya gerçeği vardır. Bu noktada Kanada'nın ve bazı batı ülkelerinin yapmış olduğu gibi (Damar & Özdağoğlu, 2021; Damar, 2022) Türkiye'nin de yükseköğretim konusunda etkin iletişim yolunu açması gerekmektedir. ABD, İngiltere ve Kanada'daki pek çok saygın kurum gerek uluslararası yükseköğretim pastasından daha fazla pay alabilmek gerekse sosyoekonomik etki oluşturabilmek ve ticaret ilişkilerini derinleştirebilmek için Çin ve Hindistan'daki üniversiteler ile ortaklık kurmakta, eğitim işbirliğine gidebilmektedir. Türkiye'deki İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi gibi hem araştırma üniversitesi olan hem de kamu üniversitesi olan kurumların bu yönde desteklenmesi şiddetle önerilmektedir. Bu sayede uluslararası ilişkiler ve ticaret konusunda ilgili ülkelerde daha aktif olunabilecektir. Sabancı Üniversitesi, Koç Üniversitesi veya Özyeğin Üniversitesi gibi saygın üniversitelere bu yönde girişimde bulunmaları için devlet desteği verilebilir, ucuz kredi sağlanabilir. Bu sayede uluslararası ilişki ve ticaretin gelişmesi yanında teknoloji transferleri de hızlanacaktır.

Kanada'da, Kanada Uluslararası Eğitim Bürosu (Canadian Bureau for International Education) konferanslar ve yayınlar aracılığıyla uluslararasılaşmanın profesyonelleştirilmesinin ilerletilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Buckner vd., 2020). Türkiye'deki üniversiteler için de bu tür bir yapılanma şiddetle önerilebilir (Bakınız: <https://cbie.ca/>). Bu yapılanma Yükseköğretim Kurulu altında Yükseköğretim Kalite Kurulu benzeri bir yapılanma ile yükseköğretim kurumlarımızın önemli bir problemi olan uluslararasılaşma probleminin (Göver, 2023; Selvitopu & Aydın, 2018; Çalikoğlu, 2023) aşılmasına da oldukça katkı sağlayabilir.

Araştırma Etikleri / Research Ethics

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları / Author Contributions

Kavramsallaştırma: Muhammet Damar, Fatih Safa Erenay. Metodoloji: Muhammet Damar. Formal Analiz: Muhammet Damar, Fatih Safa Erenay. Araştırma: Muhammet Damar, Fatih Safa Erenay. Kaynaklar: Muhammet Damar, Fatih Safa Erenay. Veri Düzenleme: Muhammet Damar, Fatih Safa Erenay. Yazım - İlk Taslak Hazırlığı: Muhammet Damar. Yazım - Gözden Geçirme ve Düzenleme: Muhammet Damar, Fatih Safa Erenay. Görselleştirme: Muhammet Damar. Denetim: Muhammet Damar. Proje Yönetimi: Muhammet Damar. Fon Sağlama: Muhammet Damar, Fatih Safa Erenay

Çıkar Çatışmaları / Competing Interests

Yazar(lar) çıkar çatışması olmadığını belirtmişlerdir.

Araştırma Fonlaması / Research Funding

Araştırmacı(lar) TÜBİTAK 2219-Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Programı 2022/2 proje bursu ile desteklenmiş ve araştırmacılar ilgili yayını bu proje sürecinde yayınlamış(lar)dır.

Veri Erişilebilirliği / Data Availability

Uygulanamaz.

Hakem Değerlendirmesi / Peer-review

Dış hakemler tarafından değerlendirildi.

Orcid

Muhammet Damar <https://orcid.org/0000-0002-3985-3073>

Fatih Safa Erenay <https://orcid.org/0000-0002-3408-0366>

Kaynakça

- Aldemir, C., & Uysal, T. (2018). Üniversite sanayi işbirliğinde ticaret ve sanayi odalarının rolü: Bir yönetim modeli olarak Mutso Akademi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1005–1022.
- Alghamdi, A., Haider, H., Hewage, K., & Sadiq, R. (2019). Inter-university sustainability benchmarking for Canadian higher education institutions: Water, energy, and carbon flows for technical-level decision-making. *Sustainability*, 11(9), 2599. <https://doi.org/10.3390/su11092599>
- Altbach, P. G., & De Wit, H. (2015). Internationalization and global tension: Lessons from history. *Journal of Studies in International Education*, 19(1), 4–10. <https://doi.org/10.1177/1028315314564734>
- Altun, A. (2010). Kanada'daki medya okuryazarlığı eğitimi üzerine bir değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 41–57.
- Amev, L., Plummer, R., & Pickering, G. (2020). Website communications for campus sustainability: An analysis of Canadian universities. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 21(3), 531–556. <https://doi.org/10.1108/IJSH-07-2019-0234>
- Anderson, B., & Jones, G. A. (1998). Organizational capacity and political activities of Canadian university faculty associations. *Interchange*, 29, 439–461. <https://doi.org/10.1023/A:1007547110071>
- Baker, D., & Miosi, T. (2010). The quality assurance of degree education in Canada. *Research in Comparative and International Education*, 5(1), 32–57. <https://doi.org/10.2304/rcie.2010.5.1.32>
- Balidede, F. (2012). Türkiye, İrlanda ve Kanada eğitim sistemlerinde okul yönetim yapılarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı.
- Bartell, M. (2003). Internationalization of universities: A university culture-based framework. *Higher Education*, 45(1), 43–70. <https://doi.org/10.1023/A:1021225514599>
- Basirat, A. (2023). Afganistan ve Kanada eğitim sistemlerinin örgütsel yapı ve tarihsel gelişimlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi Ana Bilim Dalı Eğitim Bilimleri Bilim Dalı.
- Beck, K. (2012). Globalization/s: Reproduction and resistance in the internationalization of higher education. *Canadian Journal of Education*, 35(3), 133–148.
- Bernhard, A. (2012). Quality assurance in an international higher education area: A summary of a case-study approach and comparative analysis. *Tertiary Education and Management*, 18(2), 153–169. <https://doi.org/10.1080/13583883.2012.657228>
- Bieler, A., & McKenzie, M. (2017). Strategic planning for sustainability in Canadian higher education. *Sustainability*, 9(2), 161. <https://doi.org/10.3390/su9020161>
- Boyko, L., & Jones, G. A. (2010). The roles and responsibilities of middle management (chairs and deans) in Canadian universities. In V. Meek, L. Goedegebuure, R. Santiago, & T. Carvalho (Eds.), *The changing dynamics of higher education middle management* (Vol. 33, pp. 87–108). Springer. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9163-5_6
- Brennan, J. (2004). The social role of the contemporary university: Contradictions, boundaries and change. In *Ten years on: Changing education in a changing world* (pp. 22–26). The Open University.
- Buchbinder, H., & Rajagopal, P. (1996). Canadian universities: The impact of free trade and globalization. *Higher Education*, 31, 283–299. <https://doi.org/10.1007/BF00128438>
- Buckner, E., Clerk, S., Marroquin, A., & Zhang, Y. (2020). Strategic benefits, symbolic commitments: How Canadian colleges and universities frame internationalization. *Canadian Journal of Higher Education*, 50(4), 20–36. <https://doi.org/10.47678/cjhe.v50i4.188855>
- Carnwell, R., & Daly, W. (2001). Strategies for the construction of a critical review of the literature. *Nurse Education in Practice*, 1(2), 57–63. <https://doi.org/10.1054/nepr.2001.0008>
- Cronin, P., Ryan, F., & Coughlan, M. (2008). Undertaking a literature review: A step-by-step approach. *British Journal of Nursing*, 17(1), 38–43. <https://doi.org/10.12968/bjon.2008.17.1.28059>
- Çalikoğlu, A. (2023). Türkiye'de yükseköğretimin uluslararasılaşması: Tematik ve metodolojik bir analiz. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 98–113.
- Çankal Çetmili, G. (2024). Türkiye ve Kanada 8. sınıf matematik ders kitaplarının PISA matematik çerçevesine göre karşılaştırmalı analizi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı Matematik Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Çelik, Z., & Gür, B. S. (2014). Yükseköğretim sistemlerinin yönetimi ve üniversite özerkliği: Küresel eğilimler ve Türkiye örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 4(1), 18–27. <https://doi.org/10.5961/jhes.2014.084>
- Çetinbağ, A. (2019). Türkiye ve Kanada ilköğretim matematik öğretim programlarının program öğeleri bağlamında karşılaştırılması [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.
- Damar, M., & Özdağoğlu, G. (2021). Yazılım sektörü ve uluslararasılaşma, politika önerileri. In Ö. Aydın & Ç. Cengiz (Eds.), *Teknoloji ve uluslararası ilişkiler* (pp. 1–25). Nobel Yayın Evi.
- Damar, M. (2021). Türkiye yükseköğretim sisteminde diğerleri (!): Bölgesel üniversiteler ve bölgesel kalkınma için üniversitelerin önemi. In E. E. Dinçsoy (Ed.), *Yerel ekonomik kalkınma ve güncel yaklaşımlar* (pp. 1–20). Efe Akademi.
- Damar, M. (2022). Yazılım sektörünün iki lider ülkesi Hindistan ve İrlanda: Gelişmekte olan ülkeler için öneriler. *Ege Eğitim Teknolojileri Dergisi*, 6(1), 29–52.
- Damar, M., & Gökşen, Y. (2018). Yeşil bilişim yaklaşımıyla kullanıcı ve kurum odaklı enerji yönetim sistemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 20(58), 259–274.
- Damar, M., Özdağoğlu, G., & Özveri, O. (2020a). Bilimsel üretkenlik bağlamında dünya sıralama sistemleri ve Türkiye'deki üniversitelerin mevcut durumu. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 107–123.
- Damar, M., Özdağoğlu, G., & Özveri, O. (2020b). Üniversitelerde dönüşüm süreci ve araştırma üniversitesi yaklaşımı. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 135–159.
- Deering, D., & Sá, C. M. (2014). Financial management of Canadian universities: Adaptive strategies to fiscal constraints. *Tertiary Education and Management*, 20, 207–224. <https://doi.org/10.1080/13583883.2014.892847>
- Denis, L. G. (1982). Kanada kütüphaneleri ve kütüphaneciliği. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(3), 128–146.
- Dennison, J. D. (2006). From community college to university: A personal commentary on the evolution of an institution. *Canadian Journal of Higher Education*, 36(2), 107–124.
- Dennison, J. D. (1992). The university college idea. *The Canadian Journal of Higher Education*, 22(1), 109–124.
- Dere, İ., & Demirci, E. (2021). Göçmenlerin ülkeye ve eğitime entegrasyonu:

- Almanya ve Kanada'nın politikalarının karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1), 1055–1080.
- Dertli, A. (2021). Türkiye, Rusya, Kanada eğitim sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- DiPlacito-DeRango, M. L. (2016). Acknowledge the barriers to better the practices: Support for student mental health in higher education. *Canadian Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, 7(2), 2. <https://doi.org/10.5206/cjsotl-raceca.2016.2.2>
- Donald, J. G. (1986). Teaching and learning in higher education in Canada: Changes over the last decade. *The Canadian Journal of Higher Education*, 16(3), 77–84.
- Dyvik, E. H. (2024). Number of universities worldwide in 2023, by country. *Statista*. Retrieved August 6, 2024, from <https://www.statista.com/statistics/918403/number-of-universities-worldwide-by-country/>
- Ebru, A. (2015). Medya okuryazarlığı ile ilgili lisansüstü çalışmaların karşılaştırmalı incelemesi: Türkiye, ABD ve Kanada örneği [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Ergün, K. (2023). Türkiye ile Kanada okul psikolojik danışmanlık ve rehberlik programlarının karşılaştırılması [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Uluslararası ve Karşılaştırmalı Eğitim Bilim Dalı.
- Eskiöğlü, İ. (2010). Türkiye ile Kanada, Norveç, ABD ve Avustralya lisansüstü müzik eğitimi programlarındaki araştırma alanı derslerinin karşılaştırılması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 1019–1056.
- Farquhar, R. (2001). Advancing the Canadian agenda for international education: Report of the millennium consultation on international education. Ottawa: Canadian Bureau for International Education.
- Fisher, D., Rubenson, K., Bernatchez, J., Cliff, R., Jones, G., Lee, J., & Trottier, C. (2006). Canadian federal policy and postsecondary education. Centre for Policy Studies in Higher Education and Training, Faculty of Education, University of British Columbia.
- Fonseca, A., Macdonald, A., Dandy, E., & Valenti, P. (2011). The state of sustainability reporting at Canadian universities. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 12(1), 22–40. <https://doi.org/10.1108/1467637111098285>
- Friesen, S., & Jacobsen, M. (2022). The education system of Canada: Foundations of the Canadian education system. In *The education systems of the Americas* (pp. 291–311). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-76419-4_14
- Gamble, B., & Crouse, D. (2020). Strategies for supporting and building student resilience in Canadian secondary and post-secondary educational institutions. *SciMedicine Journal*, 2(2), 70–76. <https://doi.org/10.28991/scimedj-2020-0202-4>
- Garner, S. (2008). Transition to a new budget model at the University of Toronto. Ottawa: Canadian Association of University Budget Officers.
- Geng, Y., Liu, K., Xue, B., & Fujita, T. (2013). Creating a “green university” in China: A case of Shenyang University. *Journal of Cleaner Production*, 61, 13–19. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.06.019>
- Gopaul, B., Jones, G. A., Weinrib, J., Metcalfe, A., Fisher, D., Gingras, Y., & Rubenson, K. (2016). The academic profession in Canada: Perceptions of Canadian university faculty about research and teaching. *Canadian Journal of Higher Education*, 46(2), 55–77.
- Gökşen, Y., Damar, M., & Doğan, O. (2016). Yeşil bilişim bir kamu kurumu örneği ve politika önerileri. *Ege Academic Review*, 16(4), 673–686. <https://doi.org/10.21121/eab.2016419955>
- Göver, İ. H. (2023). Yükseköğretimde uluslararasılaşma ve kalite. Net Kitaplık Yayıncılık.
- Grenier, F. (2013). The global educational challenge: How Canada can contribute to global developmental solutions through innovation in higher education. *Canadian Foreign Policy Journal*, 19(3), 354–367. <https://doi.org/10.1080/11926422.2013.844317>
- Güner, H., & Levent, A. F. (2017). Amerika, İngiltere, Kanada ve Hollanda yükseköğretim sistemlerinin incelenmesi. *Yıldız Journal of Educational Research*, 2(1), 1–22.
- Güven, İ., & Gürdal, A. (2011). Türkiye ve Kanada'da işlenen fen ve teknoloji derslerinin karşılaştırmalı analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 34, 147–169.
- Güzel, İ., Karataş, İ., & Çetinkaya, B. (2010). Ortaöğretim matematik öğretim programlarının karşılaştırılması: Türkiye, Almanya ve Kanada. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 1(3), 309–325.
- Hamdullahpur, F. (2019). How universities can lead our country into a new economic world. *The Globe and Mail*. Retrieved August 11, 2024, from <https://www.theglobeandmail.com/business/commentary/article-how-universities-can-lead-our-country-into-a-new-economic-world/>
- Hardy, C. (1990). Strategy and context: Retrenchment in Canadian universities. *Organization Studies*, 11(2), 207–237. <https://doi.org/10.1177/017084069001100204>
- Harvey, L., & Green, D. (1993). Defining quality. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 18(1), 9–34. <https://doi.org/10.1080/0260293930180102>
- İnci, S. (2009). Türkiye sosyal bilgiler programının karşılaştırmalı incelemesi (Kanada (Ontario), İrlanda, ABD (New York, Kaliforniya), Finlandiya, Yeni Zelanda) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi.
- İskeçeli, M. (1970). Kanada'da enformasyon ilmi. *Türk Kütüphaneciliği*, 19(1), 18–24.
- Jones, G. (2009). Sectors, institutional types and the challenges of shifting categories: A Canadian commentary. *Higher Education Quarterly*, 63(4), 371–383. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2273.2009.00440.x>
- Jones, G. A. (2001). Islands and bridges: Lifelong learning and complex systems of higher education in Canada. In D. Aspin, J. Chapman, M. Hatton, & Y. Sawano (Eds.), *International handbook of lifelong learning* (Vol. 2, pp. 205–220). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Jones, G. A. (2014a). An introduction to higher education in Canada. *Higher Education Across Nations*, 1, 1–38.
- Jones, G. A. (2014b). Building and strengthening policy research capacity: Key issues in Canadian higher education. *Studies in Higher Education*, 39(8), 1332–1342. <https://doi.org/10.1080/03075079.2014.949537>
- Jones, G. A., Shanahan, T., & Goyan, P. (2001). University governance in Canadian higher education. *Tertiary Education & Management*, 7(2), 135–148. <https://doi.org/10.1080/13583883.2001.9967035>
- Jones, G. A., Shanahan, T., & Goyan, P. (2004). The academic senate and university governance in Canada. *Canadian Journal of Higher Education*, 34(2), 35–68.
- Jones, G. A., Skolnik, M. L., & Soren, B. J. (1998). Arrangements for co-ordination between university and college sectors in Canadian provinces: 1990–1996. *Higher Education Policy*, 11(1), 15–27. [https://doi.org/10.1016/S0952-8733\(97\)00038-2](https://doi.org/10.1016/S0952-8733(97)00038-2)
- Karamuşe, E. (2016). Türkiye ve Kanada ilköğretim görsel sanatlar dersi öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.
- Kim, D., & Touch, D. (2019). Having young Canadians in China is valuable as tensions rise. *Policy Options*. Retrieved August 11, 2024, from <https://policyoptions.irpp.org/magazines/august-2019/having-young-canadians-in-china-is-valuable-as-tensions-rise/>
- Kirsh, B., Friedland, J., Cho, S., Gopalasuntharanathan, N., Orfus, S., Salkovitch, M., & Webber, C. (2016). Experiences of university students living with mental health problems: Interrelations between the self, the social, and the school. *Work*, 53(2), 325–335. <https://doi.org/10.3233/WOR-152153>
- Knight, J. (2004). Internationalization remodeled: Definition, approaches, and rationales. *Journal of Studies in International Education*, 8(1), 5–31. <https://doi.org/10.1177/1028315303260832>
- Külcü, Ö. (2008). Hacettepe, British Columbia ve Simon Fraser Üniversitelerinde belge yönetimi uygulamalarının karşılaştırmalı analizi. *Bilgi Dünyası*, 9(2), 370–398.
- Larsen, H. N., Pettersen, J., Solli, C., & Hertwich, E. G. (2013). Investigating the carbon footprint of a university: The case of NTNU. *Journal of Cleaner Production*, 48, 39–47. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2011.09.016>
- Larsen, M. A. (2015). Internationalization in Canadian higher education: A case study of the gaps between official discourses and on-the-ground realities. *Canadian Journal of Higher Education*, 45(4), 101–119.
- Lidstone, L., Wright, T., & Sherren, K. (2015). Canadian STARS-rated campus sustainability plans: Priorities, plan creation and design. *Sustainability*, 7(1), 725–746. <https://doi.org/10.3390/su7010725>
- Liu, F., Zhou, N., Cao, H., Fang, X., Deng, L., Chen, W., & Zhao, H. (2017). Chinese college freshmen's mental health problems and their subsequent help-seeking behaviors: A cohort design (2005–2011). *PLOS ONE*, 12(10), e0185531. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0185531>

- pone.0185531
- Liu, Q. (2020). The impact of quality assurance policies on curriculum development in Ontario postsecondary education. *Canadian Journal of Higher Education*, 50(1), 53–67.
- Lougheed, P., & Pidgeon, M. (2016). Exploring effective academic governance at a Canadian university. *Canadian Journal of Higher Education*, 46(3), 90–104.
- Macaskill, A. (2013). The mental health of university students in the United Kingdom. *British Journal of Guidance & Counselling*, 41(4), 426–441. <https://doi.org/10.1080/03069885.2012.743110>
- Mai, D. (2015). Education drives America's strongest soft power resource. *The HOYA*. Retrieved August 11, 2024, from <https://thehoya.com/opinion/education-drives-americas-strongest-soft-power-resource/>
- Majumdar, A. (2017). Impact of neoliberalism and globalization. *ABC Journal of Advanced Research*, 6(2), 141–148.
- Marginson, S. (2016). The worldwide trend to high participation higher education: Dynamics of social stratification in inclusive systems. *Higher Education*, 72, 413–434. <https://doi.org/10.1007/s10734-016-0016-x>
- Maskell, D., & Robinson, I. (2001). *The new idea of a university*. London: Haven Books.
- Matthews, J. (2002). International education and internationalisation are not the same as globalisation: Emerging issues for secondary schools. *Journal of Studies in International Education*, 6(4), 369–390. <https://doi.org/10.1177/1028315302006004002>
- Memiş, Y. (2022). Türkiye, Singapur ve Kanada'dan seçilen ortaokul ders kitaplarının orantısız düşünme bağlamında incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Newson, J., Polster, C., & Woodhouse, H. (2012). Toward an alternative future for Canada's corporatized universities. *ESC: English Studies in Canada*, 38(1), 51–70. <https://doi.org/10.1353/esc.2012.0006>
- Ornstein, M., Stewart, P., & Drakich, J. (2007). Promotion at Canadian universities: The intersection of gender, discipline, and institution. *Canadian Journal of Higher Education*, 37(3), 1–25.
- Özdağoğlu, G., Damar, M., Özdağoğlu, A., Damar, H. T., & Bilik, Ö. (2020). 80'lerden günümüze yükseköğretimde kalite çalışmaları: Küresel ölçekte bilimetric bakış. *Kastamonu Education Journal*, 28(1), 482–493. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.703356>
- Özden, M., & Günay, G. (2021). Bir Türk öğrencinin dijital okuryazarlık ve uzaktan eğitim bağlamında Kanada'da eğitim deneyimi: Bir anlatı araştırması. *Uluslararası Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 218–235.
- Özense, E. (2012). Çokkültürlülük uygulaması olarak Kanada çokkültürlülüğü. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 55–70. <https://doi.org/10.17550/aid.95878>
- Özkan, A., & Özkan, A. (2016). Futbolda mükemmellik ve yaşam boyu katılım (uzun süreli futbolcu gelişim modeli–Kanada, İrlanda ve İngiltere örneğinin Türkiye'ye adaptasyonu). *International Journal of Sport Culture and Science*, 4(Special Issue 1), 93–99.
- Öztürk, M. (2021). Halkla ilişkiler eğitiminde lisans müfredatları: Türkiye ve Kanada örneği. *Karadeniz İletişim Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 208–228.
- Preston, J. P., & Wang, A. (2017). The academic and personal experiences of Mainland Chinese students enrolled in a Canadian Master of Education program. *International Journal of Comparative Education and Development*, 19(4), 177–192. <https://doi.org/10.1108/IJCED-02-2017-0005>
- QS2024. (2024). QS W Sezer, M. S., & Yıldız, M. (2009). Türkiye'de bir kamu politikası sorunu olarak yabancı doktor istihdamı: Avustralya, Birleşik Krallık ve Kanada örnekleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 43–78.
- Shanghai Ranking. (2024). 2024 Academic Ranking of World Universities. Erişim tarihi: 19 Ağustos 2024, <https://www.shanghairanking.com/rankings/arwu/2024>
- Shaw, I., & Ruckdeschel, R. (2002). Qualitative social work: A room with a view. *Qualitative Social Work*, 1(1), 5–23.
- Solmaz, E. B. (2023). Avustralya ve Kanada'nın finansal okuryazarlık öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Sülün, E. (2015). Türkiye, Almanya, Finlandiya, İngiltere ve Kanada müzik öğretmeni yetiştirme sistemlerinin karşılaştırılması [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Müzik Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Şimşek, H., & Adıgüzel, T. (2012). Yükseköğretimde yeni bir üniversite paradigmasına doğru. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 250–261.
- Tamtik, M., & Balasubramaniam, P. (2024). Equity, diversity, and inclusion in Canadian colleges: Examining definitions and unveiling perceptions. *Journal of Further and Higher Education*, Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/0309877X.2024.XXX>
- Taskoh, A. K. (2020). Internationalization in Canadian higher education institutions: Ontario. *Higher Education for the Future*, 7(2), 97–117. <https://doi.org/10.1177/234763112020XXX>
- THE2024. (2024). World University Rankings 2024. Erişim tarihi: 19 Ağustos 2024, <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2024/world-ranking>
- Toronto. (2012). *University of Toronto 2012 Budget Brief*. Toronto: University of Toronto.
- Trilokekar, R. D. (2010). International education as soft power? The contributions and challenges of Canadian foreign policy to the internationalization of higher education. *Higher Education*, 59, 131–147. <https://doi.org/10.1007/s10734-010-XXX>
- Trilokekar, R., El Masri, A., & El Masry, H. (2020). Power, politics, and education: Canadian universities and international education in an era of new geopolitics. *Canadian Journal of Higher Education*, 50(3), 79–95. <https://doi.org/10.47678/cjhe.v50i3.XXX>
- Tsouros, A. D., Dowding, G., Thompson, J., & Dooris, M. (1998). Health promoting universities: Concept, experience and framework for action (No. EUR/ICP/CHVD 03 09 01). *World Health Organization, Regional Office for Europe*. Erişim tarihi: 12 Ağustos 2024, <https://iris.who.int/handle/10665/108095>
- Tunalı, H., & Toprak, B. (2017). Dünyada ve Türkiye'de üniversite sanayi işbirliği ve yenilikçi üretim. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 237–257.
- Univcan. (2024). Facts and Stats: Get the most up-to-date statistics on Canadian universities. Erişim tarihi: 12 Ağustos 2024, <http://www.webcitation.org/782U49h9N>
- Vallianatos, H., Friese, K., Perez, J. M., Slessor, J., Thind, R., Dunn, J., & Shah, J. L. (2019). ACCESS Open Minds at the University of Alberta: Transforming student mental health services in a large Canadian post-secondary educational institution. *Early Intervention in Psychiatry*, 13, 56–64. <https://doi.org/10.1111/eip.XXX>
- Viczko, M., & Tascón, C. I. (2016). Performing internationalization of higher education in Canadian national policy. *Canadian Journal of Higher Education*, 46(2), 1–18.
- Weber, L. (2007). Internationalization at Canadian universities: Progress and challenges. *Comparative and International Education*, 36(2), 15–32.
- Weinrib, J., & Jones, G. A. (2014). Largely a matter of degrees: Quality assurance and Canadian universities. *Policy and Society*, 33(3), 225–236. <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2014.04.XXX>
- Williams, G. (2005). *Doctoral education in Canada*. Ottawa: Canadian Association of Graduate Studies.
- Xu, Q. (2009). On the characteristics of higher education in Canada and its inspiration. *International Education Studies*, 2(1), 91–94. <https://doi.org/10.5539/ies.v2n1p91>
- Yazıcıoğlu, S. S. (2018). Kanadalı ve Türk üniversite öğrencilerinin öz anlayış, merhamet ve duygusal zekalarının karşılaştırılması. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 14–29.
- Yesufu, L. O. (2018). Motives and measures of higher education internationalisation: A case study of a Canadian university. *International Journal of Higher Education*, 7(2), 155–168. <https://doi.org/10.5430/ijhe.v7n2p155>
- Yıldırım, C. (2021). Kanada'da ilköğretim ve ortaöğretimde tarih eğitimi yaklaşımları: Ontario eyaleti örneği [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Zierdt, G. L. (2009). Responsibility-centred budgeting: An emerging trend in higher education budget reform. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 31(4), 345–353. <https://doi.org/10.1080/136008009034405XX>